

Economisch-Statistische Berichten

Sprekende cijfers

★

Prof. Dr. H. M. H. A. van der Valk
De positie van de dollar

★

Mr. H. G. M. van der Voort
Belastingfaciliteiten
en vermogensvorming

★

C. Vermey
De vrachtenmarkt in 1958

★

H. J. Valk en G. Helders
De elektriciteitsvoorziening
van West-Europa
(II)

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

44e JAARGANG

No. 2171

WOENSDAG 18 FEBRUARI 1959

DE STICHTING TIJDNORMEDIENST VOOR DE
GRAFISCHE INDUSTRIE

zoekt een

LEIDER

voor haar afdeling

ARBEIDSTECHNISCH ONDERZOEK

die zal worden belast met het voorbereiden van, het toezichthouden op, het coördineren en rapporteren van de resultaten van arbeidstechnische onderzoeken in grafische bedrijven. Deze onderzoeken worden uitgevoerd door vijf arbeidsanalisten, die ieder op een grafisch vakgebied zijn gespecialiseerd. Een gedegen theoretische kennis van en praktische ervaring in de arbeidstechniek, de M.T.M. en de loontechniek is vereist.

Leeftijd niet beneden 30 jaar. Niveau: drs. Economie.

stnd

Eigenhandig — niet met balpen — geschreven brieven, vergezeld van pasfoto, met uitvoerige inlichtingen over theoretische opleiding, praktische loopbaan en persoonlijke omstandigheden worden binnen een week ingewacht bij de directie, Ter Gouwstraat 1, Amsterdam-Oost.

Candidaten moeten bereid zijn zich eventueel psychologisch te laten toetsen.

LEVENSVERZEKERING met aandeel in de winst

met extra uitkering bij overlijden door ongeval of na langdurige ziekte • met vrijstelling van premiebetaling bij algehele of gedeeltelijke, blijvende of tijdelijke invaliditeit • op gunstige tarieven, zonder extra premie

Vraagt vrijblijvend offerte

Ook voor groepsverzekering

Een symbool van vertrouwen!

ZWITSERSE MAATSCHAPPIJ VAN LEVENSVERZEKERING EN LIJFRENT

HERENGRACHT 500 - AMSTERDAM-C. - TEL. 37171

R. Mees & Zoonen

Bankiers en

Assurantie-makelaars

Rotterdam

Amsterdam · 's-Gravenhage

Delft · Schiedam · Vlaardingen

Alblasserdam

Beheer en administratie
van vermogens
Executele en bewind-
voering

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam 6.
Telefoon redactie: 0 1800-52939. Administratie: 0 1800-38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam 6.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen f. 31,— per jaar. (België en Luxemburg B.fr. 400). Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam 6.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

Sprekende cijfers

„Ik kan u verzekeren, dat je tegenwoordig overal gewoon binnen loopt met potlood en blocnote in de hand, en dan vraag je maar . . . en iedereen gelooft je grif als je vertelt, dat je ambtenaar bent van de statistiek. . .”. Deze woorden, voorkomend in één der — zeer vele — boeken van de detective-schrijfster Agatha Christie, mogen dan niet zó vriendelijk zijn voor de statistiek, zij houden nochtans de erkenning in, dat de cijfermatige weergave van het economisch en maatschappelijk gebeuren in ons hedendaags bestel een belangrijke plaats inneemt. Meer rechtstreeks komt men tot deze erkenning, indien men zich verdiept in de publikatie, die het Centraal Bureau voor de Statistiek ter gelegenheid van zijn zestig-jarig jubileum het licht heeft doen zien¹⁾. In deze publikatie zijn namelijk, verdeeld over eenentwintig rubrieken, meer dan duizend reeksen cijfers — overigens nog lang niet alles wat het C.B.S. te bieden heeft — opgenomen.

De cijferreeksen geven een indruk van tweëerlei ontwikkeling. In de eerste plaats van die van het C.B.S. zelf. Verreweg de meeste reeksen beginnen namelijk niet zestig jaar geleden, maar later en weerspiegelen aldus de uitbreiding der activiteiten van genoemd bureau in de loop der jaren. Voorts — en dat is natuurlijk het belangrijkste — beschrijven, of liever becijferen, zij een aantal facetten van de economische en sociale geschiedenis van ons land sedert de eeuwwisseling. Het is verrassend te ervaren hoe boeiend een boek kan zijn, dat niets bevat dan dorre cijfers. Boeiend voor degenen, die weten, welke gebeurtenissen achter de nuchtere cijfers schuil gaan.

Voor hen doen de reeksen bewogen perioden uit het recente verleden herleven. De griepepidemie van 1918 komt duidelijk tot uiting in de hogere sterftcijfers van dat jaar; de recessie der jaren dertig vinden wij o.a. terug in de daling van de lonen, de kosten van levensonderhoud en het nationale inkomen, en bovenal in de stijging der werkloosheidscijfers; de zwarte bladzijden der bezettingsjaren in de witte onderbrekingen van zeer vele reeksen en . . . in een voor ons land uitzonderlijk actieve handelsbalans. De reeksen illustreren ook de grote veranderingen die zich hebben voltrokken. In de loop van rond vijftig jaren is — wij doen maar een willekeurige greep — onze bevolking ongeveer verdubbeld, de zuigelingensterfte per 1.000 levendgeborenen bijna gedecimeerd, de tuberculose als doodsoor-

zaak zeer belangrijk terug gedrongen en het aantal echtscheidingen per 1.000 echtparen ruim verdrievoudigd.

In ruim vijftig jaren ook is het aantal studenten meer dan vertienvoudigd, de miljoenennota uitgedijd tot miljardennota, het aantal georganiseerde sportbeoefenaren tot het vijftigvoudige gestegen, de vakbeweging gegroeid tot machtig institutioneel orgaan en het gemotoriseerde voertuig van experiment geworden tot verkeersmiddel van grote betekenis. Onder de huidige omstandigheden hoogst actueel zijn de cijfers over de verkiezingsuitslagen. Hieruit kunnen onze politieke leiders opmaken, dat de inspanningen die zij zich bij de verkiezingspropaganda getroosten, zeker geen politieke omwenteling teweeg zullen brengen: de kiezers van 1956 stemden niet zo heel veel anders dan die van 1925.

En de „gemiddelde” Nederlander van thans, is hij er beter aan toe dan die van 1900? De cijfers leren o.a., dat deze fictieve figuur zes centimeter langer is en op de dag van zijn geboorte twintig jaren meer voor de boeg heeft dan zijn voorvader uit 1900. Laten wij hopen, dat zijn grotere lengte en langer leven, alsmede de ruimere onderwijs- en vervoersmogelijkheden hebben bijgedragen tot verruiming van zijn blik. Voor zover alcohol daarbij tegenwerkende krachten in het leven roept, is er goed nieuws: de Nederlander van thans gebruikt slechts een kwart van de hoeveelheid gedistilleerd, die zijn voorvader door het keelgat placht te gieten. Hij rookt echter waarschijnlijk heel wat meer sigaretten. Hij heeft een grotere kans aan een hart- of bloedvatziekte te overlijden, maar kan troost putten uit de gedachte, dat hij vijftig jaren geleden — o.a. door de grotere zuigelingensterfte — misschien niet eens aan zijn hartkwaal toegekomen zou zijn.

Onze fictieve tijdgenoot moet voor zijn levensonderhoud ongeveer viermaal zoveel betalen en heeft te maken met een fiscus, die nominaal ongeveer vijfentwintigmaal zo veeleisend is als rond de eeuwwisseling. Aangezien echter het nationaal inkomen per hoofd in constante prijzen nu bijna tweemaal zo hoog is als toen, kan dat blijkbaar allemaal wel lijden en moeten wij zelfs aannemen, dat hij er in materieel opzicht veel beter aan toe is dan de representant van de generatie van rond 1900. Op de belangrijkste vraag blijven de sprekende cijfers van het C.B.S. het antwoord schuldig, want geluk en tevredenheid lenen zich niet voor massale waarneming en cijfermatige verwerking.

Z.

¹⁾ „Zestig jaren statistiek in tijdreeksen”, 144 blz., f. 10.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Sprekende cijfers, door Drs. J. H. Zoon	123	Aantekening:	
De positie van de dollar, door Prof. Dr. H. M. H. A. van der Valk	124	Denen over reclamefilms, door H. H. Horsting	135
Belastingfaciliteiten en vermogensvorming, door Mr. H. G. M. van der Voort	128	Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. M. P. Gans	136
De vrachtenmarkt in 1958, door C. Vermey	131	Notities:	
De elektriciteitsvoorziening van West-Europa (II), door H. J. Valk en G. Helders	133	Supersonisch luchtvervoer	127
		Kolenvoorraden in Engeland	130
		Recente publikaties	137

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; J. R. Zuidema.

Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

De huidige meningen over de zwakke positie van de dollar worden niet door economische factoren gesteund. Tussen Noord-Amerika en Europa is een beter evenwicht op economisch en monetair gebied tot stand gekomen dan enkele jaren geleden het geval was. Zelfs als de concurrentieverhoudingen in de wereld zich in 1958 ten ongunste van de Verenigde Staten gewijzigd mochten hebben, is dit op zichzelf nog geen reden voor een gevaar voor de dollar. De positie van de Amerikaanse betalingsbalans is nog sterk genoeg om mogelijke veranderingen in de handelsbalans op te vangen. Het vermeende gevaar voor de dollar schijnt meer van interne dan van externe aard te zijn. De jongste gebeurtenissen in de Verenigde Staten wijzen niet op inflatie. De rente is hoog, de werkloosheid is nog aanzienlijk, de loonsverhogingen zijn in de laatste maanden beperkt gebleven, de produktiviteit is in het afgelopen jaar belangrijk gestegen, de ondernemingsinvesteringen zijn ongeveer 20 pCt. lager dan in 1957, de overcapaciteit in sommige industrieën is aanzienlijk en de nieuwe begroting is in evenwicht.

De positie van de dollar

Psychologische factoren spelen op monetair gebied voor korte perioden vaak een groter rol dan economische. Dit is thans ook weer het geval, nu in de Europese pers in de laatste tijd opnieuw beschouwingen zijn voorgekomen over de vermeende zwakke positie van de dollar. Daarom is het van belang dit vraagstuk nader te analyseren.

Het kan verkeren! Nog slechts enkele jaren geleden dacht men algemeen in Europa, dat de dollarschaarste een permanent verschijnsel zou zijn. En nu vervallen sommige schrijvers bijna in het andere uiterste. Anderen gaan niet zo ver, maar wijzen toch op de prijsstijging in en op de verminderde concurrentiekracht van de Verenigde Staten. Deze zienswijze is ten dele hieruit te verklaren, dat West-Europa zich nog bevindt in de witebroodsweken van het in werking treden van de Gemeenschappelijke Markt, welke vooraf gegaan werd door het herstel van de externe convertibiliteit. Deze heuglijke gebeurtenis heeft ineens voor velen de economische en monetaire kracht van West-Europa als geheel duidelijk gemaakt.

Als West-Europa echter op deze gebieden sterker is geworden, dan betekent dit niet, dat de Verenigde Staten zwakker zijn geworden. Wie zal willen beweren, dat als een lid van een gezin van een ziekte is genezen, de andere familieleden daardoor verzwakt zijn? Er is alleen een beter evenwicht in de gezondheidspositie van dit gezin bereikt. Hetzelfde is het geval met de familie van de Atlantische Gemeenschap. Tussen Noord-Amerika en Europa is een beter evenwicht op economisch en monetair gebied tot stand gekomen dan enkele jaren geleden het geval was. De krachtenverhouding was in de eerste jaren na de oorlog te eenzijdig.

Een van de merkwaardige verschijnselen van de jongste recessie is geweest, dat de invoer in de Verenigde Staten niet, zoals in de beide andere na-oorlogse recessies, is gedaald in overeenstemming met de gedaalde in-

dustriële produktie. In de beide vorige recessies vertoonde de daling van de invoer ongeveer hetzelfde patroon als vóór de oorlog, namelijk dat bij een verminderde bedrijvigheid in de Verenigde Staten het *volume* van de invoer ongeveer evenveel daalde als de index van de industriële produktie en dat de *waarde* van de invoer ongeveer anderhalf maal zoveel daalde¹⁾. Op dit gebied openbaarde zich vooral de invloed van de Amerikaanse recessie op de Europese economie.

De jongste recessie wijkt op dit gebied dus af van de vorige recessies. Als deze ontwikkeling ook thans had plaats gevonden, zou het volume van de invoer met ongeveer 12 pCt. en de waarde met ongeveer 18 pCt. zijn gedaald. In werkelijkheid is de waarde van de invoer over het eerste halfjaar van 1958 t.o.v. dezelfde periode van 1957 slechts gedaald met ongeveer 2½ pCt. De vrij stabiele invoer in de Verenigde Staten is ditmaal een aanzienlijke steun geweest voor Europa, juist in een periode toen er daar ook een recessie was.

De vrijwel gelijkblijvende invoer ging evenwel gepaard met een sterke daling van de uitvoer, namelijk met ongeveer 20 pCt. Deze sterke daling is nog niet een bewijs, dat het Amerikaanse kostenpeil te hoog ligt. De oorzaak van dit verschijnsel is aan speciale factoren toe te schrijven, waarop aanstonds dieper zal worden ingegaan.

De aanzienlijke verschuivingen, welke door de vrijwel gelijkblijvende invoer en de sterk gedaalde uitvoer hebben plaats gevonden, hebben vanzelfsprekend de betalingsbalans ten ongunste van de Verenigde Staten gewijzigd. Het overschot op de lopende rekening daalde van \$ 3,8 mrd. in de eerste drie kwartalen van 1957 tot \$ 1,1 mrd. in dezelfde periode van 1958²⁾.

Deze aanzienlijke daling van het overschot op de lopende posten van de betalingsbalans ging gepaard met

¹⁾ Zie de berekeningen van H. K. Zassenhausen: „Direct Effects of a United States Recession on Imports: Expectations and Events” in „The Review of Economics and Statistics” van augustus 1955.

²⁾ In deze cijfers zijn begrepen de particuliere remises en pensioenen.

een netto kapitaalexport, welke groter was dan in 1957. De Amerikaanse kapitaalexport (inclusief regeringsgiften) verminderde in de eerste drie kwartalen van 1958 per saldo slechts met ongeveer \$ 300 mln., de buitenlandse kapitaalexport naar de Verenigde Staten daalde met een groter bedrag ³⁾.

Het resultaat van al deze bewegingen leverde ten slotte een zeer aanzienlijk goudverlies voor Amerika van ongeveer \$ 2,3 mrd. in 1958 op. Het is de derde maal na de oorlog dat de Amerikaanse goudvoorraad sterk is verminderd. De eerste maal was na de devaluatie van vele valuta's in september 1949, de tweede maal in de periode van 1952 tot 1955, toen de militaire hulpverlening aanzienlijk toenam. Na de vermindering in 1958 is de goudvoorraad thans gekomen op een niveau van ongeveer \$ 20,5 mrd.

Op dit punt gekomen, moge hier worden gewezen op de zeer belangrijke steun, die de Amerikaanse economie aan de wereld heeft gegeven, en door de vrijwel gelijk gebleven invoer, en door de gestegen regeringsgiften en leningen en door de vrij hoge particuliere kapitaalexport. De Verenigde Staten hebben in het afgelopen jaar, zeker als men de recessie in aanmerking neemt, meer dan ooit gehandeld in de geest van een goede crediteurnatie. De daardoor teweeggebrachte vermindering van de Amerikaanse goudvoorraden heeft tot een betere verdeling van de wereldgoudvoorraden geleid. De stijging in 1958 van de door het buitenland in Amerika aangehouden dollarsaldi, activa op korte termijn en regeringsobligaties, van ongeveer \$ 1 mrd., wijzen allerminst op een vrees voor de dollar.

Het goudverlies van de Verenigde Staten in 1958 ten bedrage van \$ 2,3 mrd. krijgt een ander aspect als men het plaatst naast de omvang van de particuliere kapitaaluitvoer die over de eerste drie kwartalen van 1958 reeds \$ 2,1 mrd. bedroeg. Daar ongeveer 2/3 van deze kapitaalexport de uitgifte van vaste rentedragende fondsen en kortlopende kredieten betreft, hebben de monetair autoriteiten door hun rentepolitiek een wapen in de hand om in geval van onvoorziene omstandigheden abnormale goudafvloeiingen te voorkomen. Sterke crediteurlanden kunnen veel gemakkelijker een ongunstige ontwikkeling in hun betalingsbalans redresseren dan debiteurlanden.

In vroeger tijden geschiedde de terugtrekking van kapitaal door de crediteurlanden in een conjunctuurteruggang als een middel tot bescherming van hun eigen betalingsbalanspositie. Daardoor werden de debiteurlanden, vooral de grondstoffenlanden, vaak onder druk gezet, hetgeen tot een verdere verslechtering van de internationale conjunctuur leidde ⁴⁾. Op dit gebied heeft na de oorlog een wijziging in de structuur van de wereld-economie plaats gevonden. De internationale kapitaalstroom is na de oorlog, ondanks recessies, blijven doorgaan, hetgeen voornamelijk is toe te schrijven aan de Verenigde Staten en aan de internationale en regionale financiële instituten, die op dit gebied werkzaam zijn.

Zolang de Verenigde Staten de politiek van economische steun aan het buitenland voortzetten en de particuliere kapitaalexport aanzienlijk blijft, betekent zulks een krachtige steun voor een herstellend algemeen evenwicht

³⁾ In deze bedragen is opgenomen de post „errors and omissions”.

⁴⁾ Zie het rapport van de deskundigen van de League of Nations, Genève 1945.

(Advertentie)

in de internationale economie. Het is mogelijk, dat om deze reden de Verenigde Staten aandacht moeten gaan schenken aan de betalingsbalansproblemen ⁵⁾. Na de oorlog zijn zij het enige land in de wereld geweest dat zich hierover geen zorgen behoefde te maken. Indien zulks het geval mocht zijn, dan is dit een nieuw teken van een beter evenwicht in de wereldeconomie. De positie van de Amerikaanse betalingsbalans is, zoals uit het bovenstaande blijkt, in geen geval zodanig veranderd, dat daardoor een gevaar voor de dollar zou ontstaan.

§

De vraag rijst derhalve, waaraan de vrees voor de dollar is toe te schrijven. Twee factoren kunnen daarvoor genoemd worden, namelijk de vermeende vermindering van de concurrentiekracht van de Amerikaanse industrie en de inflatievrees.

De eerstgenoemde factor zou zich manifesteren in de daling van de export. De daling van de uitvoer van 1958 betrof vooral zes groepen. Van deze was de daling van de uitvoer van twee groepen (kolen en metalen) toe te schrijven aan de milde recessie in Europa, die van drie groepen (tarwe, katoen en petroleum) aan de kunstmatig opgeschroefde uitvoer in 1957 en alleen bij één groep (automobielen) was er sprake van gedeeltelijk te hoge prijzen ⁶⁾. Men zou kunnen opmerken, dat deze gegevens

⁵⁾ Het volgende citaat uit een artikel van Prof. Jacob Viner in „Saturday Review” van 17 januari 1959 is in dit verband interessant:

„There are some signs that the period during which we could with complete safety disregard the trends in our balance of payments will soon be at an end. When that time arrives, a new factor, as compared to recent decades, will imperiously demand consideration when we discuss our economic foreign policy, and it will mean a new restraint on our freedom of decision. It will operate to make the task of persuading Congress and the American people to adhere to liberal trade policy and to continue extensive foreign aid even more difficult than it has hitherto been”.

⁶⁾ Aldus het „Economic Report of the President”, uitgebracht aan het Congres, januari 1959.

de beweringen van de hoge Amerikaanse prijzen juist bevestigen, omdat er onder de zes groepen slechts één van industriële produkten voorkomt — de overige grondstoffen — die juist niet de concurrentie met Europa kan volhouden. De sterk verminderde afzet van automobielen in 1957/58, nl. met 47 pCt. vergeleken met 11 pCt. in de vorige recessie, is echter wegens bijzondere oorzaken niet geschikt voor het trekken van een dergelijke conclusie.

Uit de veranderingen in één jaar kan men bovendien geen definitieve conclusies trekken. De volgende feiten zijn een belangrijke aanwijzing voor de concurrentiekracht van de Amerikaanse industrie ten opzichte van de Europese industrie:

1e. de lonen zijn in de periode van 1953 tot 1958 in de Verenigde Staten minder gestegen dan in de O.E.E.C.-landen, met uitzondering van Zwitserland, zoals uit de volgende tabel blijkt ⁷⁾.

Uurlonen in de industrie
(1953 = 100)

	1957	1ste kwartaal 1958	2de kwartaal 1958
Verenigde Staten	117	119	120
Canada	118	122	123
Engeland	131	—	135
Duitsland	131	136	140
Frankrijk	132	146	150
Nederland	133	137	138
België	127	131	—
Zwitserland	108	110	111

De bovenstaande cijfers leiden tot een geheel andere indruk dan men krijgt uit de in de Europese pers vermelde loonstijgingen in de Verenigde Staten. De lonen in de meeste O.E.E.C.-landen zijn juist in de laatste jaren meer gestegen dan in de Verenigde Staten.

2e. De loonkosten per eenheid produkt van de „production workers” in de Amerikaanse industrie zijn in de periode van 1953-1958 niet gestegen ⁸⁾. Hierin openbaart zich de sterke stijging van de produktiviteit, ondanks de vrij aanzienlijke loonsverhogingen ⁹⁾.

Evenwel hoort men zelfs in Amerika stemmen over te hoge kostprijzen van de Amerikaanse industrie. Dit valt niet te verwonderen. De Amerikaanse, Zwitserse en Zweedse industrie hadden in de eerste jaren na de oorlog door het gehavende produktie-apparaat van de andere landen een voorsprong, die eerst langzaam, daarna wat sneller is verminderd en in de laatste jaren waarschijnlijk is verdwenen. Nu Europa en Japan hun produktie-apparaat hebben hersteld en dus krachtiger zijn geworden op de wereldmarkten blijken in de laatste jaren de marginale exportbedrijven in de Verenigde Staten niet meer de concurrentie op de wereldmarkten te kunnen volhouden. Dit proces is echter reeds enige jaren aan de gang en dateert niet van de laatste tijd. De vraag is echter, of deze tendens zich in het afgelopen jaar heeft versterkt. Voor deze periode zijn nog niet voldoende gegevens beschikbaar. De sterke daling van de uitvoer in 1958 is

⁷⁾ Ontleend aan O.E.E.C. Statistical Bulletin, november 1958.

⁸⁾ Volgens de heer M. Wernick in een rede voor de Cleveland Chapter van de American Statistical Association.

⁹⁾ Tegen deze cijfers kan worden aangevoerd, dat de produktiviteitsstijging in de Europese landen in de laatste jaren groter kan zijn geweest dan in de Verenigde Staten, waardoor de loonkosten per eenheid produkt in Europa kunnen zijn gedaald. Deze gegevens staan echter niet tot onze beschikking.

vooral aan de wereldrecessie en aan speciale oorzaken toe te schrijven.

De Amerikaanse industrie heeft in de laatste jaren, vooral door de grote investerings„boom” van 1955 tot 1957, een sterke uitbreiding en modernisering ondergaan. De automatisering is waarschijnlijk in geen enkel land in de wereld zo ver doorgevoerd als in de Verenigde Staten. Dit betekent echter niet, dat de Amerikaanse industrie over de gehele linie het tegen de concurrentie van de Europese industrie kan opnemen. Dit is echter een logisch gevolg van de specialisatie. Daarnaast kunnen speciale factoren geleid hebben tot een verminderde concurrentiekracht, zoals de automobielenindustrie, die zich in het algemeen te weinig en te langzaam heeft aangepast aan de koopkracht en de veranderde smaak en gewoonten van het publiek ¹⁰⁾.

Tegenover dit voorbeeld kan men onmiddellijk een ander stellen, namelijk de steenkolenindustrie. Juist deze industrie is een uitstekend voorbeeld van het grote aanpassingsvermogen van de Amerikaanse economie. Een aantal jaren geleden leek het alsof deze industrie, vooral door de sterke stijging van de lonen, de concurrentie met andere industrieën van brandstoffen niet meer kon volhouden. Ten gevolge van een sterk doorgevoerde mechanisatie en rationalisatie kan de Amerikaanse steenkolenindustrie ¹¹⁾ thans op de Europese markten zodanig concurreren, dat enkele Europese landen in de laatste jaren tot protectionistische maatregelen tegen de invoer van Amerikaanse kolen moesten overgaan. De aanzienlijke stijging van de produktiviteit in de landbouw is een ander voorbeeld van de kracht van de Amerikaanse economie.

Deze voorbeelden zijn zeer instructief, omdat zij aantonen dat men op dit gebied niet kan generaliseren. Het zou echter te betreuren zijn als bij de Europese industrie de indruk van een algemeen verminderde concurrentiekracht van de Amerikaanse industrie zou postvatten. Integendeel, de grote investeringen van de laatste jaren bewijzen, dat het moderniseringsproces voortdurend voortgang vindt. Bovendien zullen de stijgende bedragen, die thans voor research worden uitgegeven, in de toekomst tot verdere produktiviteitsverhogingen leiden.

¹⁰⁾ Hoe gevaarlijk voorspellingen zijn, moge uit de volgende uitspraak van de heer Geoffrey Crowther, Managing Director van „The Economist”, blijken: „The world has an urgent and swelling demand for American products. In some cases, this is because the economics of mass production for the enormous domestic market enable the American product to be cheaper and better than its rivals. The archetype of this is the American automobile. But in other cases — and I think this is the more significant example — it is because American technology is in advance of that of other countries”. (Ik cursiveer). (Zie de gebundelde redevoeringen van genoemde schrijver: „Balances and Imbalances of Payments”, Boston 1957, blz. 46). Nog geen jaar na deze uitspraak (april 1957) klaagde de Amerikaanse automobielenindustrie over de snelle penetratie van de Europese automobielenindustrie op de Amerikaanse markt!

In deze redevoeringen twijfelde deze bekende econoom verder aan het verdwijnen van het zgn. schaarse dollarprobleem. „I cannot see it, in our lifetime, closing the dollar gap” (blz. 59).

¹¹⁾ Zie hiervoor het artikel „Soft Coal: How strong a Comeback” in „Fortune” van oktober 1957. De volgende zin uit dit artikel is belangwekkend: „A generation ago the soft-coal industry employed 600,000 miners; today it employs barely 220,000. In every major coal state are distressed mine towns. But coal, once the arena of bloody struggles, has lately been a realm of labor peace”.

De economische groei van Europa en Noord-Amerika zal de handelsbeweging tussen deze landen, naar men uit de geschiedenis van de handelsbetrekkingen tussen industriële landen mag afleiden, intensiveren. In deze tijd van grote uitvindingen en technologische verbeteringen zullen evenwel aanzienlijke verschuivingen in de wereldhandel optreden, die het bestaande patroon, dat zich reeds na de oorlog gewijzigd heeft, verder zullen veranderen. *In dit te verwachten ontwikkelingsproces is het aanpassingsvermogen van een land belangrijker dan de ogenblikkelijke toestand.*

Het bovenstaande samenvattende, kan geconstateerd worden, dat zelfs als de concurrentieverhoudingen in de wereld zich in 1958 ten ongunste van de Verenigde Staten gewijzigd mochten hebben, dit op zichzelf nog niet een reden is voor een gevaar voor de dollar. De positie van de Amerikaanse betalingsbalans is nog sterk genoeg om mogelijke veranderingen in de handelsbalans op te vangen. Het vermeende gevaar voor de dollar schijnt meer van interne dan van externe aard te zijn.

De inflatievrees in Amerika wekt in het buitenland de indruk dat er inderdaad inflatie is. Er is echter een groot verschil tussen verwachtingen en werkelijkheid. De werkelijkheid is, dat er op het ogenblik geen inflatie is en dat deze ook in de naaste toekomst niet te verwachten is. Ook al mogen er in de beurskoersen inflatieverwachtingen verdisconteerd zijn, de ontwikkeling van prijzen en lonen wijst uiterlijk op een toestand van monetaire stabiliteit. De kosten van levensonderhoud zijn weliswaar in de recessie blijven stijgen, maar het merkwaardige is dat zij, sedert het herstel is ingetreden, nagenoeg niet zijn gestegen. De index van consumentenprijzen bedroeg in mei 123,6, in december 1958 123,7.

De jongste gebeurtenissen in de Verenigde Staten wijzen niet op inflatie. De rente is hoog, dank zij de vastberaden politiek van de Federal Reserve Board, de werkloosheid is nog aanzienlijk, de loonsverhogingen zijn in de laatste maanden beperkt gebleven, de produk-

tiviteit is in het afgelopen jaar aanzienlijk gestegen, de ondernemingsinvesteringen zijn ongeveer 20 pCt. lager dan in 1957, de overcapaciteit in sommige industrieën is aanzienlijk en de nieuwe begroting is in evenwicht. Weliswaar vertoont de huidige begroting een tekort van ruim \$ 12 mrd., maar deze ontwikkeling vindt niet in een „boom”periode, maar in de periode van een herstel plaats. Het begrotingstekort heeft juist medegewerkt tot de conjuncturele verbetering, welke in de lente van het vorige jaar intrad. Het kastekort was juist het grootst op het keerpunt¹²⁾. Nu de verwachtingen voor een herstel algemeen zijn, is het juist van groot belang, dat de begroting voor het komende fiscale jaar in evenwicht is. Het is daarom te hopen, dat dit evenwicht zich ook zal realiseren. Afgezien van de sluitende begroting, heeft President Eisenhower een aantal maatregelen aangekondigd voor prijsstabilisatie¹³⁾.

Het bovenstaande bevestigt de in het begin van dit artikel uitgesproken mening, dat er een beter evenwicht op economisch en monetair gebied tussen Amerika en Europa is bereikt. Het herstel van de (externe) convertibiliteit van de Westeuropese landen is, mede door de afnemende dollarrestricties, een voordeel voor de Amerikaanse industrie. Eerst als West-Europa alle dollarrestricties heeft afgeschaft, zal blijken in welke mate de concurrentiekracht van de Amerikaanse industrie is verminderd. Verder moet bij de beschouwing van de huidige situatie niet uit het oog worden verloren, dat West-Europa in het afgelopen jaar waarschijnlijk meer dan de Verenigde Staten heeft geprofiteerd van de verbeterde ruilvoet omdat laatstgenoemd land zelf een belangrijke uitvoer van grondstoffen heeft.

Onder deze omstandigheden is het feitelijk onnodig nog te vermelden dat de vrees voor een verhoging van de goudprijs volkomen ongegrond is. Wat dit punt betreft, kan het echter nuttig zijn de volgende zin uit het rapport van de staf van het Internationale Monetair Fonds te citeren¹⁴⁾: „There is no proven need for any abrupt increase in the volume of current gold production or in its monetary value by an increase in the price of gold”.

De huidige meningen over de zwakke positie van de dollar worden niet door economische factoren gesteund. Deze gebeurtenissen bewijzen opnieuw, hoe belangrijk psychologische factoren op monetair gebied kunnen zijn.

Washington, D.C.

v. d. V.

Supersonisch luchtvervoer

Een van de belangrijkste hindernissen bij de verwezenlijking van het supersonisch luchtvervoer wordt gevormd door de zeer hoge aanschafkosten van een supersonisch lijnvliegtuig, aldus „The Financial Times” van 5 februari jl. Het in totaal tot nu toe aan de ontwikkeling van de Douglas DC-8 bestede bedrag heeft de \$ 300 mln. bereikt. Voor een supersonisch vliegtuig zou dit bedrag wel \$ 1 mrd. kunnen bereiken. Daar ongeveer 80 supersonische vliegtuigen hetzelfde werk zouden kunnen verzetten als ca. 300 straalvliegtuigen van het type DC-8, zou de markt voor supersonische vliegtuigen aanzienlijk kleiner zijn, waardoor het bedrag aan ontwikkelingskosten over een kleiner aantal zou moeten worden verdeeld. Douglas schat de prijs van een dergelijk vliegtuig op \$ 25 à 30 mln. per stuk.

¹²⁾ Het „Economic Report” vermeldt hierover het volgende (blz. 46/47): „The gap between the Federal Government's disbursements and receipts narrowed from a rate of \$ 9.9 billion in the second quarter of the year to \$ 7.2 billion as the year ended, as the fiscal operations of Government, which had tended earlier in the year to cushion the contraction, moved in the direction of restoring a balance between outlays and receipts and thereby countering potentially inflationary tendencies. This direction of change in the fiscal operations of Government is favorable to sustainable economic growth and improvement”.

¹³⁾ Zoals het instellen van een „Cabinet Committee on Price Stability for Economic Growth” en een „Committee on Government Activities Affecting Prices and Costs”. Verder heeft President Eisenhower het Congres verzocht de „Employment Act” van 1946 te amenderen in die zin, „to make reasonable price stability an explicit goal of Federal economic policy, coordinate with the goals of maximum production, employment, and purchasing power, now specified in that Act”.

¹⁴⁾ In de studie „International Reserves and Liquidity”, Washington 1958, blz. 74.

Schrijver plaatst in dit artikel een aantal kritische kanttekeningen bij het wetsontwerp inzake voorzieningen met betrekking tot werkgeversbijdragen aan bouwspaarfondsen. Van de faciliteiten die in dit wetsontwerp verleend worden profiteren alleen werknemers die sparen voor een eigen huis via een door de Minister van Financiën goedgekeurde spaarregeling. Alleen het extra-loon, voor het sparen toegekend, dus niet het gedeelte van het normale loon door de werknemer voor het sparen bestemd, wordt vrijgesteld van belasting en sociale lasten. Het is onjuist in maatregelen ter bevordering van vermogensvorming alleen de eigen woning te betrekken; het sparen in beleggingsdepots en het verkrijgen van aandelen in kleine coupures is voor werknemers vaak veel aantrekkelijker. Voorts zal in een wet als de onderhavige een wijziging van het Besluit op de Dividendbelasting 1941 niet kunnen worden gemist, daar dit de spreiding van het aandelenbezit in de weg staat. Ten slotte gaat schrijver in op het vraagstuk van de dubbele heffing op uitgekeerde winsten door naamloze vennootschappen.

Belastingfaciliteiten en vermogensvorming

Van het drietal maatregelen ter bevordering van de vermogensvorming welke het vorige kabinet in het vooruitzicht stelde, t.w. een premiestelsel voor jeugdige spaarders, een spaarregeling voor ambtenaren en een beperkte vrijstelling van sociale verzekeringspremies, van vereveningsheffing¹⁾ en van loon- en inkomstenbelasting voor werkgeversbijdragen aan bouwspaarfondsen, heeft de eerste inmiddels haar beslag gekregen in de Jeugdspaarwet, terwijl in de Centrale Commissie voor Georganiseerd Overleg in Ambtenarenzaken overeenstemming is bereikt over een ambtenarenspaarregeling²⁾. Aangezien, naar verwacht mag worden, thans de derde maatregel geëntameerd zal worden, lijkt het ons dienstig het wetsontwerp no. 4273 (voorzieningen met betrekking tot werkgeversbijdragen aan bouwspaarfondsen), dat op 6 maart 1956 bij de Tweede Kamer werd ingediend, onder de loep te nemen.

In dit wetsontwerp wordt voortgebouwd op enkele suggesties gedaan in het in 1955 door de Commissie Bezitspreiding gepubliceerde interim-rapport „Bevordering van bezitsvorming door sparen” (zie Hoofdstuk VI, maatregelen van de Overheid ter bevordering van de bezitsvorming). Het ontwerp bepaalt dat aanspraken en uitkeringen ingevolge aanspraken, welke berusten op een door de Minister van Financiën aangewezen bouwspaarregeling, vrijgesteld zijn van:

- a. loonbelasting, voor zover zij over een loontijdvak van een maand niet meer bedragen dan f. 32,50;
- b. inkomstenbelasting, voor zover zij niet meer dan f. 390 per kalenderjaar bedragen;
- c. premieheffing sociale verzekering, voor zover zij niet meer dan f. 390 per kalenderjaar bedragen.

Duidelijkheidshalve zij opgemerkt dat, ofschoon uit de artikelen zelf niet blijkt, dat alleen de *werkgeversbijdrage* aan de bouwspaarregeling van sociale lasten en belasting is vrijgesteld, dit blijktens de considerans en de M. v. T. wèl de bedoeling is.

Van de faciliteiten die in dit wetsontwerp verleend worden profiteren alleen werknemers die sparen voor een eigen

huis via een door de Minister van Financiën goedgekeurde spaarregeling. Uitgesloten zijn derhalve de zelfstandigen en de werknemers van bedrijven die geen bouwspaarregeling hebben. Alleen het *extraloon*, voor het sparen toegekend, dus niet het gedeelte van het normale loon door de werknemer voor het sparen bestemd, wordt vrijgesteld van belasting en sociale lasten.

In de summiere M. v. T. luidt de motivering van de belastingfaciliteiten:

„De Regering is zich terdege bewust van de daartegen bestaande bezwaren, die met name voortvloeien uit het karakter van de belastingen naar inkomen. Aan onze belastingwetgeving ligt immers ten grondslag de eis van algemeenheid en gelijkheid, die uit oogpunt van rechtvaardige lastenverdeling aan de belastingheffing moet worden gesteld en welke medebrengt, dat het verworven en beschikbare inkomen in zijn geheel, ongeacht de daaraan te geven bestemming, in de belastingen naar het inkomen wordt betrokken. Daarbij komt, dat een dergelijke faciliteit door de progressie van het tarief van de loon- en inkomstenbelasting minder aan de lagere inkomens dan aan de hogere inkomens ten goede komt en eveneens met een toenemend kindertal in betekenis afneemt. Als financiële bijdrage brengt zij derhalve het minste profijt aan hen, die het meest dienen te worden geholpen.

Dat de Regering ten aanzien van de onderwerpelijke maatregel de bezwaren als overkomelijk ziet, vindt zijn oorzaak in de volgende overwegingen.

In de eerste plaats heeft zij overwogen, dat het bij de bouwspaarfondsen gaat om een van de meest karakteristieke vormen van op bezitsvorming gericht bestemmingssparen. Uit een oogpunt van duurzaamheid moet — met name voor degenen met lagere inkomens uit onzelfstandige beroepsuitoefening — het bezit van een eigen woning van bijzondere waarde worden geacht. Uit een oogpunt van doelmatigheid onderscheidt de voorgestelde faciliteit zich eveneens gunstig van belastingverlichtingen, die betrekking hebben op een gedeelte van het *normale* bestaande inkomen. Verbonden als de tegenwoordige *extra-loon* bestaande boven het gewone looninkomen, welk loonelement ook dit bijzondere kenmerk heeft, dat de beschikkingsbevoegdheid daarover zeer beperkt is, beantwoordt zij aan een voor de lagere inkomens noodzakelijke voorwaarde om tot bezit van enige betekenis te geraken. De faciliteit ontleent haar belang voor de belanghebbenden dan ook niet zozeer aan haar financiële omvang — ook de budgettaire consequenties zijn van weinig betekenis — doch veeleer aan het feit, dat zij een stimulans vormt tot vergroting van het inkomen van de werknemer. *Te meer mag van de onderwerpelijke vrijstelling een*

¹⁾ Inmiddels vervallen.

²⁾ Zie Bijlage III bij de M. v. A. wetsontwerp no. 4742.

gunstig effect worden verwacht, omdat zij tegemoet komt aan het thans bestaande bezwaar, dat de werkgever, die wil bijdragen aan een bouwspaarfonds, in de uitvoering van dat voornemen zich geremd voelt, omdat over zijn bijdrage sociale en fiscale lasten worden geheven".

Uit deze motivering willen wij eerst de zinsnede lichten „dat het bij de bouwspaarfondsen gaat om een van de meest karakteristieke vormen van op bezitsvorming gericht bestemmingsparen". Ofschoon wij een eigen huis in het algemeen een zeer waardevol bezit achten, lijkt het ons onjuist in maatregelen ter bevordering van vermogensvorming alleen de eigen woning te betrekken. Immers, niet voor iedereen is een eigen woning aantrekkelijk, met name niet voor hen die in de grote steden wonen. In het rapport van de Commissie Bezitsspreiding (blz. 33) wordt gewezen op het feit, dat het eigen huis belemmerend kan werken op de arbeidsmobiliteit, terwijl de aankoop hiervan een langdurige financiële last kan betekenen. In het Voorlopig Verslag van de Vaste Commissie voor Financiën in de Tweede Kamer wordt dan ook terecht opgemerkt dat het sparen in beleggingsdepots en het verkrijgen van aandelen in kleine coupures voor werknemers vaak veel aantrekkelijker is.

Bezien wij thans de motivering in haar geheel:

1) Wanneer in de M. v. T. gesteld wordt dat ook voor ons belastingstelsel de regel geldt „gelijke monniken, gelijke kappen" (verg. art. 182 Grondwet), ligt de conclusie voor de hand dat dan ook *iedereen* van belastingfaciliteiten moet kunnen profiteren.

2) Reeds velen³⁾ hebben er op gewezen dat van belastingfaciliteiten de meest draagkrachtigen het meeste profiteren, terwijl degenen die geen belasting betalen uiteraard hiermede niet gebaat zijn. Hiertegenover kan gesteld worden dat *alleen* door de meer draagkrachtigen meer gespaard zal worden, dit uiteindelijk ook de minder draagkrachtigen ten goede zal komen, daar immers aldus meer gelden beschikbaar zullen komen voor de woningbouw, industrialisatie etc. Voorts kan aangevoerd worden dat de tegenstanders van belastingfaciliteiten uit het oog verliezen dat door een uitbreiding van deze faciliteiten ook de werknemers die geen belasting betalen van belastingfaciliteiten kunnen profiteren. Deze uitbreiding zou moeten bestaan in een *verruiming* der aftrekbaarheid voor vennootschapsbelasting of inkomstenbelasting van werkgeversbijdragen aan spaarregelingen voor hun werknemers.

Wellicht ten overvloede zij vermeld dat deze bijdragen thans voor 100 pCt. mogen worden afgetrokken. Wanneer deze aftrekbaarheid zou verhoogd worden tot bijv. 125 pCt. of 150 pCt. zou derhalve de faciliteit bestaan in de 25 pCt. of 50 pCt. extra. Zowel het rapport van de Commissie Bezitsspreiding (blz. 56) als Minister de Bruijn (in de M. v. A. op de Rijksbegroting voor het dienstjaar 1956, Hoofdstuk X, Economische Zaken, blz. 48 e.v.) waren van mening dat door een dergelijke financiële tegemoetkoming de bereidheid der ondernemers tot het invoeren van op duurzaam bezit gerichte spaarregelingen daadwerkelijk zou worden gestimuleerd. Als bezwaar konden zij slechts aanvoeren dat van de te belasten winst een fictieve post wordt afgetrokken. Een dergelijk formeel argument — dat bovendien nog zwakker wordt als men in aanmerking neemt dat

ficties in onze belastingwetgeving niet zeldzaam zijn⁴⁾ — kan o.i. niet opwegen tegen het grote voordeel van een systeem van belastingfaciliteiten waarvan een zo groot mogelijke kring van spaarders profiteert.

3) Niet is in te zien waarom „uit een oogpunt van doelmatigheid" — aldus de M. v. T. — de belastingfaciliteit van het wetsontwerp zich gunstig onderscheidt van belastingverlichtingen welke betrekking hebben op een gedeelte van het *normale* inkomen. Wanneer de Ontwerper zich op het standpunt stelt, dat de werkgeversbijdrage een stuk loon is evenals het gedeelte van het loon dat de werknemer zelf bestemt voor sparen, is het onbegrijpelijk waarom de faciliteiten niet voor *beide* loonbestanddelen gelden. Bovendien lijkt het ons ook uit psychologisch oogpunt onjuist de faciliteiten te beperken tot de werkgeversbijdrage: de werknemers kunnen dit voelen als een discriminatie ten aanzien van het gedeelte van het loon dat zij zelf voor sparen bestemmen. Uiteraard zullen faciliteiten met betrekking tot de zelfgespaarde gelden de enige mogelijkheid zijn om de zelfstandigen de helpende hand te bieden.

4) In de M. v. T. wordt van de aldaar voorgestelde faciliteiten een gunstig effect verwacht omdat zonder deze faciliteiten de werkgever, die wil bijdragen aan een spaarregeling, „geremd" zou worden, aangezien over zijn bijdragen sociale en fiscale lasten worden geheven. Terecht wordt in het Voorlopig Verslag deze opvatting onjuist geacht: zij is irreëel. Een gunstig effect mag verwacht worden van de hierboven behandelde verruimde aftrekbaarheid van werkgeversbijdragen voor vennootschapsbelasting en inkomstenbelasting.

In een wet, waarin belastingfaciliteiten worden verleend om vermogensvorming onder brede lagen der bevolking te bevorderen, zal een wijziging van het Besluit op de Dividendbelasting 1941 niet gemist kunnen worden. Zoals bekend, is de dividendbelasting o.a. een voorheffing op de inkomstenbelasting (en de vennootschapsbelasting) die, krachtens art. 53 lid 1 van het Besluit op de Inkomstenbelasting 1941, verrekend wordt met de inkomstenbelasting. Ingevolge art. 54 lid 1 van genoemd besluit wordt evenwel geen aanslag in de inkomstenbelasting vastgesteld, indien het zuiver inkomen niet meer dan f. 6.900 bedraagt en het onzuiver inkomen voor minder dan f. 6.900 bestaat uit aan inhouding van loonbelasting onderworpen inkomsten en *voor niet meer dan f. 200 uit andere bestanddelen*. Hieruit vloeit voort dat, wanneer een werknemer met een zuiver inkomen van minder dan f. 6.900 nog additionele inkomsten tot een bedrag van f. 200 heeft, deze niet belast worden mits zij niet voortvloeien uit effecten waarop dividendbelasting wordt ingehouden.

Stel dat een dergelijke werknemer een bedrag van ruim f. 900 heeft gespaard en dit wenst te beleggen dan zou hij — de aankoopkosten buiten beschouwing gelaten — kunnen kopen:

	Koers 4-11-1958	Beurswaarde	(Coupon)- rendement
f. 1.000 3¼ pCt. Nederland 1947	90¼ pCt.	f. 902,50	ca. 3,88 pCt.
of f. 500 6 pCt. cum. prof. winstd. aand. Philips....	182½ pCt.	f. 913,75	ca. 4,15 pCt. a)

a) Hierbij is uitgegaan van 7,6 pCt. dividend over 1957.

⁴⁾ Zie Prof. W. J. de Langen: „De Grondbeginselen van het Nederlandse Belastingrecht" o.a. blz. 506. Men denke ook aan de investeringsaftrek!

³⁾ Zie bijv. Prof. Mr. H. J. Hellema: „Maatregelen ter bevordering van bezitsvorming door de Overheid" in „De Werkgever" van 31 oktober 1957.

De rente van de 3½ pCt. Nederland 1947 kan belastingvrij getoucheerd worden; op het dividend van de cum.pref. aandelen Philips wordt echter 15 pCt. belasting ingehouden zodat het rendement op deze belegging in feite slechts ca. 3,53 pCt. bedraagt! Voor de goede orde zij vermeld dat dividendbelasting wordt geheven niet alleen over het aandeel in de winst uitgekeerd op winstdelende obligaties, doch ook over de *vaste* rente van deze obligaties. De winstdelende obligatie, welke onder de naam van klantenobligatie door Albert Heijn N.V. en genaamd winstdelende spaarobligatie door N.V. Centra Konsumenten Kring bij de consument werd geïntroduceerd, is een zeer geslaagde bijdrage voor de popularisering van het effect. Enerzijds is de bezitter door de vaste rente verzekerd van een minimum inkomen uit zijn belegging, terwijl hij anderzijds door het winstdelend karakter mede profiteert van de groei van de onderneming. De geste van de directie van Grasso's Koninklijke Machinefabrieken N.V. om, ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van het bedrijf, 4 pCt. winstdelende obligaties aan haar personeel uit te reiken, verdient dan ook zeker nagevolgd te worden.

Na het bovenstaande behoeft het geen nader betoog dat wij wijziging van het Besluit op de Dividendbelasting 1941 bovenaan op de lijst van onze desiderata hebben geplaatst. De Regering zal hierbij aanknopingspunten kunnen vinden in het Duitse „Gesetz über Kapitalanlagegesellschaften” van 16 april 1957. Volgens par. 21 alinea 2 van deze wet zijn de uitkeringen op participaties in Investment Trusts aan ingezetenen vrijgesteld van Kapitalertragsteuer⁵⁾. Zeer terecht merken Dr. Georg Siara en Dr. Wolfgang Tormann in „Kommentar zum Gesetz über Kapitalanlagegesellschaften”⁶⁾ op:

„Es hätte auch an sich logisch nahegelegen, nach der in Abs. 1 Satz 3 grundsätzlich vorgesehenen Erstattung der Kapitalertragsteuer an das Anlagevermögen die Steuerabzugspflicht in den Bereich der Ausschüttung an den Anteilinhaber

⁵⁾ De Kapitalertragsteuer wordt geheven op dividend en interest en is, evenals onze dividendbelasting, een voorheffing op de Einkommensteuer, zie Mr. J. van Hoorn: „Fiscale aspecten van de Europese Economische Samenwerking” in *Economisch Kwartaaloverzicht*, eerste kwartaal 1958, van de Amsterdamsche Bank.

⁶⁾ Dr. Georg Siara en Dr. Wolfgang Tormann: „Kommentar zum Gesetz über Kapitalanlagegesellschaften”, uitgave Fritz Knapp Verlag, Frankfurt/M, blz. 85 e.v.

Kolenvoorraden in Engeland

De totale kolenvoorraden in Engeland zijn van medio december tot medio januari gedaald van iets meer dan 38½ mln. ton tot 35½ mln. ton. Deze, normale, daling van 3 mln. ton vond plaats bij de handel en bij de verbruikers. De voorraden bij de mijnen bleven echter op bijna 19½ mln. ton. Volgens „The Economist” van 7 februari jl. kunnen vaste brandstoffen voor huisverwarming niet langer door een gunstige prijs alleen hun marktpositie handhaven, want de betreffende afnemerscategorie is bereid iets meer te betalen voor schone brandstof. Verdere ontwikkeling van de verpakking van kolen en cokes in zulke kleine papieren zakken, dat zij ongeopend in het vuur kunnen worden geworpen, lijkt daarom gewenst, aldus dit blad.

zu verlagern. Diese Lösung hätte aber dem angestrebten Prinzip widersprochen, die Kapitalerträge als Bruttoerträge ungekürzt von Steuern in die Hand des Anteilhabers fließen zu lassen und erst dort der Einkommensteuer zu unterwerfen. *Überdies wäre ein Steuerabzug vom Kapitalertrag in gewissem Umfang ein psychologisches Hemnis für die Popularität von Anteilscheinen geworden*”.

Ofschoon het vraagstuk van de dubbele heffing op uitgekeerde winsten door naamloze vennootschappen reeds verschillende malen aan de orde is gesteld en wij ons ervan bewust zijn dat wij hiervoor bij de huidige stand van 's Rijks financiën slechts een pro memorie post op ons verlanglijstje kunnen opnemen, menen wij dit probleem toch even te moeten aanroeren, omdat het niet los te denken is van de vermogensvorming. Door Dr. Paul Rijkens is op de bijeenkomst van het Departement Amsterdam der Nederlandsche Maatschappij voor Nijverheid en Handel op 26 februari 1956 een boeiende causerie gehouden o.a. over dit onderwerp. Wij veroorloven ons hieruit een voorbeeld aan te halen dat op duidelijke wijze aantoonde waartoe de dubbele heffing op uitgekeerde winst kan leiden. Aan het in 1955 voor het Internationale Congres voor Belastingwetenschap te Amsterdam door de heer W. Schutte uitgebrachte preadvies ontleende Dr. Rijkens het volgende.

Iemand heeft een eenmanszaak, waarmede hij in een jaar f. 100.000 winst behaalt. Drijft hij de zaak als natuurlijke persoon geheel voor zijn eigen rekening, dan is over deze f. 100.000 ongeveer f. 58.000 belasting verschuldigd. Heeft hij daarentegen van zijn zaak een naamloze vennootschap gemaakt, waarin hij f. 10.000 salaris trekt als directeur, dan wordt f. 90.000 eerst getroffen door de vennootschapsbelasting, terwijl het restant, plus de f. 10.000, daarna nog eens onder de inkomstenbelasting valt. Het resultaat is, dat de man in dit geval over f. 100.000 ruim f. 70.000 belasting betaalt, dus f. 12.000 meer dan wanneer hij geen naamloze vennootschap had gevormd. Voor deze discriminatie ten aanzien van de naamloze vennootschap én haar aandeelhouders is geen enkele rechtsgrond aan te voeren; zij belemmert uiteraard de popularisering van het aandeel en zal derhalve zo snel mogelijk moeten verdwijnen. Door de heer Schutte is in zijn preadvies het Engelse stelsel aanbevolen, waarbij — afgezien van het oorlogsverschijnsel van de „profit tax” — de aandeelhouder „income tax” betaalt over het bruto-dividend, maar de daarop door de vennootschap reeds ingehouden en afgedragen „income tax” in mindering kan brengen.

In West-Duitsland heeft men een andere procedure gevolgd. Bij het Steueränderungsgesetz van 23 juli 1958 werd een belangrijk deel van de Duitse belastingwetgeving gewijzigd⁷⁾. Het tarief van de vennootschapsbelasting op dat deel van de jaarwinst, *dat de aandeelhouders ter beschikking wordt gesteld*, werd verlaagd van 30 pCt. tot 11 pCt. Het *algemene* tarief van de belasting werd verhoogd van 45 pCt. tot 47 pCt.

In het bovenstaande hebben wij enige belastingverlagingen aangegeven welke de vermogensvorming onder brede lagen der bevolking naar onze mening zullen stimuleren. Uitputtend is deze materie zeker niet door ons behandeld; wij nemen ons daarom voor in de toekomst hierop terug te komen.

Bussum.

Mr. H. G. M. VAN DER VOORT.

⁷⁾ Zie Keesings Financieel Economische Berichten no. 739 van 14 maart 1958, pag. 8823 en Monatsberichte der Deutsche Bundesbank van februari en juli 1958.

In 1958 bedroegen de vrachten gemiddeld ongeveer de helft van die welke begin 1957 golden. Tijdelijk hogere vrachten lokten direct aanbod van opgelegde schepen uit, terwijl ook tankers zich in de graanvaart begaven. Het graanvervoer was in 1958 groter dan in 1957, doch de transatlantische kolenverscheppingen liepen t.o.v. dat jaar terug. Schrijver releveert de onlangs te Londen gehouden bijeenkomst om tot stabilisatie der vrachten in de trampvaart te komen. Soortgelijke pogingen in het verleden hebben, door het heterogeen karakter der bij de algemene vrachtvaart betrokken reders, nimmer concrete resultaten opgeleverd. Schrijver vreest, dat het thans ontworpen schema eenzelfde lot zal zijn beschieden. Tenzij op grote schaal, ongeacht de daling der schrootprijzen, resoluut tot sloop der oudere schepen wordt overgegaan en speculatieve bouwopdrachten worden geannuleerd is volgens schrijver elke hoop op verbetering van het vrachtenpeil in de nabije toekomst illusoir.

De vrachtenmarkt in 1958

De van weinig optimisme getuigende verwachtingen, die eind 1957 ten aanzien van de gang van zaken in de algemene vrachtvaart gekoesterd werden, zijn in het voorbij gegane jaar helaas ten volle bewaarheid. Gemiddeld bedroegen de vrachten slechts ongeveer de helft van die, welke begin 1957 golden en het algemeen indexcijfer der sterlingvrachten op reisbasis, in januari 1957 nog 173,7, varieerde gedurende de eerste negen maanden van het afgelopen jaar van 62,7 tot 65,7. Het hoogste punt, nl. 76,3, werd bereikt in november jl., toen groter vraag naar ruimte voor graanvervoer en hoger vrachten voor suiker, hout, erts en kunstmest het gemiddeld indexcijfer deed oplopen. De opleving was echter van korte duur en het indexcijfer voor december jl. was wederom 1,8 punt lager. Het jaargemiddelde voor 1958 bedroeg 67,1, vergeleken met 112,7 in 1957.

Gedurende het grootste deel van het jaar bewogen de graanvrachten zich op een niveau, dat voor Liberty's en andere tijdens de oorlog gebouwde standaardsschepen ontoereikend was om de exploitatiekosten te dekken. Werd in december 1957 nog \$ 5 per ton van de Golf van Mexico naar Antwerpen/Hamburg betaald, voor januari 1958 verschepping slaagden bevrachters er in de vracht met \$ 0,25 te drukken. Voor graan van de Golf van Mexico naar het Verenigd Koninkrijk liep de vracht tot 40/- per ton terug, terwijl voor graan van de St. Lawrence naar het Verenigd Koninkrijk per eerste open water eveneens 40/- per ton werd betaald. Vergelijkt men deze vrachten met de hoogste in 1957 betaald, nl. 140/- Gulf-Verenigd Koninkrijk en 97/6 van de St. Lawrence naar dezelfde bestemming, dan blijkt eerst recht, hoe aanzienlijk de vrachten na de heropening van het Suezkanaal zijn gedaald. Tijdelijk tekort aan prompt beschikbare ruimte deed de graanvrachten periodiek weliswaar iets oplopen, maar zodra in de meest dringende behoefte was voorzien, verviel de markt weder in haar lusteloze stemming.

Eerst de spanning in het Midden Oosten bracht een opleving. Voor augustus-verschepping steeg de graanvracht van de Golf van Mexico naar Antwerpen/Hamburg met \$ 2 tot \$ 6 en van de Laplata-rivier naar dezelfde bestemming met 4/- tot 52/6, vergeleken met de eerder betaalde vracht van 47/6 per ton. Bestendig was deze verbetering

evenmin en zodra bleek, dat ook ditmaal geen ernstig conflict dreigde, sloegen de graanvrachten opnieuw een dalende richting in. De maand oktober bracht een opleving der vraag naar ruimte voor graanvervoer met als gevolg stijgende vrachten. Van de Laplata-rivier naar het Verenigd Koninkrijk werd voor oktober-verschepping 75/- en voor oktober/november tonnage zelfs 81/3 per ton betaald; voor december/januari aflading accepteerden Griekse reders echter 67/-. Met name van de Golf van Mexico steeg de vracht voor graan naar het Verenigd Koninkrijk aanvaardbaar krachtig, nl. met bijna 12/- tot 48/9 per ton. Voor het moderne vrachtschip laat laatstgenoemde vracht, zelfs indien de uitreis in ballast moet worden gemaakt, een overschot, dat overigens niet voldoende is om ook de afschrijving te dekken. Voor het tijdens de oorlog gebouwde standaardsschip is zelfs een vracht van 48/9 ontoereikend om de reiskosten te dekken. Willen deze schepen met winst varen, dan moet de graanvracht van de Golf van Mexico tot circa 60/- stijgen!

De tijdelijk betaalde hoger vrachten lokten onmiddellijk aanbod van opgelegde schepen uit, terwijl bovendien reders van opgelegde tankers, waaronder verschillende „supers” hun kans meenden te moeten waarnemen. Typerend is in dit verband de bevrachting van de op 10 oktober jl. in Quincy (Massachusetts) te water gelaten tanker „Olympic Falcon” voor het vervoer ener lading van circa 35.000 ton graan van de Golf van Mexico naar Antwerpen/Hamburg tegen de lage vracht van \$ 4 per ton!

Deze beide factoren, t.w. het weder in de vaart brengen van opgelegde vrachtschepen en de concurrentie van tankers, waren voldoende om de graanvrachten wederom te doen teruglopen. Bij het schrijven van dit overzicht werd voor een lading van 11.300 ton graan van de Golf naar Antwerpen-Hamburg per februari \$ 4,50 betaald!

Ofschoon nauwkeurige gegevens ontbreken mag aangenomen worden, dat het graanvervoer in 1958 groter was dan het jaar tevoren. De vermeerdering is echter niet integraal aan de particuliere vrachtvaart ten goede gekomen. De Amerikaanse Regering heeft namelijk aanzienlijke hoeveelheden tarwe aan Pakistan — ca. 850.000 ton, India etc. verkocht en van deze hoeveelheden moet 50 pCt.

met schepen onder Amerikaanse vlag worden vervoerd. Deze regel geldt trouwens eveneens voor alle goederen, welke door Amerika via de Exim Bank aan andere landen worden geleverd. Herhaalde protesten van de traditionele scheepvaartlanden tegen deze vlagbevoorrechtiging leverden tot dusver niets op.

In 1956 viel de vraag naar ruimte voor graanvervoer samen met omvangrijke transatlantische kolenverscheppingen, hetgeen reeds vóór het Suezkanaal-conflict tot constant stijgende vrachten leidde. In het afgelopen jaar liepen de Amerikaanse kolenverscheppingen aanzienlijk terug, terwijl bovendien het merendeel der ladingen vervoerd werd op grond van reeds eerder gesloten vervoercontracten.

Het streven der Duitse mijnindustrie om, hetzij door annulering van reeds door importeurs gesloten leveringscontracten dan wel door verlenging der leveringstermijnen de invoer dit jaar drastisch te verminderen, zal indien deze pogingen effect sorteren, het transatlantisch kolenvervoer verder doen teruglopen met als consequentie dat de gecontracteerde tonnage voor emplooi op de open markt is aangewezen. Uit het voorgaande volgt dat de vrachtenmarkt ook dit jaar in belangrijke mate afhankelijk is van de omvang der graanverscheppingen.

De concurrentie van tankschepen en het in steeds toenemend aantal in de vaart komen der tijdens de jongste scheepvaarthausse bestelde grote vrachtschepen van modern type, de aanzienlijke uitbreiding der vloot — verleden jaar werden naar schatting nieuwe schepen met een draagvermogen van circa twee miljoen ton aan de bestaande vloot toegevoegd — en de constante dreiging die van de omvangrijke uit de vaart genomen uitgaat, vertegenwoordigen tezamen een complex van factoren, die elke verbetering van het vrachtenpeil voorshands volkomen illusoir maken.

Volgens het Institut für Schiffahrtforschung te Bremen telde de wereldkoopvaardijvloot op 1 november jl. 22.043 vracht- en passagiersvrachtschepen voor de grote vaart, metende 114.240.218 brt. en met een draagvermogen van 162.479.665 ton. Deze tonnage zal door nog in aanbouw resp. bestelling zijnde schepen verdere uitbreiding ondergaan. Deze ontwikkeling is te meer bedenkelijk indien men haar beziet in het licht der bij gebrek aan lonend emplooi opgelegde vrachtvloot, die eind vorig jaar rond 1.000 schepen met een bruto inhoud van circa 5,2 mln. ton telde. Zoals ook in het jongste verleden is gebleken, worden zodra de vrachten door een tijdelijk groter vraag naar ruimte aantrekken, onmiddellijk schepen uit de opgelegde vloot weder in de vaart gebracht, waardoor het aanbod spoedig de vraag overtreft en de vrachten wederom teruglopen.

Volledigheidshalve dient in dit verband te worden gewezen op de recentelijk in Londen gehouden bijeenkomst van vertegenwoordigers uit een twaalfstal scheepvaartlanden, waarin een schema werd ontworpen, teneinde tot stabilisatie der vrachten in de trampvaart te komen. De opzet is dat schepen die alsnog met winst kunnen varen een bijdrage storten in een gemeenschappelijke pool, teneinde reders wier schepen uit de vaart zijn genomen, schadeloos te stellen. Reders die tot sloop hunner oudere sche-

pen overgaan zouden eveneens een compensatie ontvangen. Het ligt zomin in de bedoeling de vrachten te regelen als druk op de reders uit te oefenen wat het opleggen dan wel in de vaart houden hunner schepen betreft. Men gaat er veeleer van uit, dat de vergoeding aan reders wier schepen worden opgelegd dan wel voor sloop verkocht op zich voldoende prikkel is om surplus tonnage uit de markt te houden en door herstel van het evenwicht tussen vraag en aanbod het vrachtenpeil te verbeteren. Het schema, dat goeddeels gebaseerd is op het „Tonnage Stabilization Scheme” der Chamber of Shipping wordt overigens in Engelse scheepvaartkringen veeleer beschouwd als te zijn „for storage rather than for immediate application”. Soortgelijke pogingen zijn reeds bij herhaling in het verleden in tijden van malaise gedaan, maar het heterogeen karakter der bij de algemene vrachtvaart belanghebbende reders was oorzaak, dat dergelijke pogingen, hoe lofwaardig ook, nimmer concrete resultaten hebben opgeleverd. Gevreesd moet worden, dat het thans ontworpen schema eenzelfde lot is beschoren.

Het is duidelijk, dat men tijdens de jongste hausse veel te ver is gegaan met de uitbreiding der koopvaardijvloot. Bij de tewaterlating van het bij de Rotterdamsche Droogdok Maatschappij voor de Koninklijke Shell groep in aanbouw zijnde tankschip „Arca” heeft Ir. L. Schepers, directeur der Koninklijke Nederlandsche Petroleum Mij., enkele treffend juiste opmerkingen gemaakt die, mutatis mutandis, ook van toepassing zijn op de uitbreiding der wereldvrachtvloot.

Tenzij, aldus Ir. Schepers, onafhankelijke eigenaren van (tank)schepen zich van te voren van een langlopend charter hebben verzekerd, bouwden zij in zekere zin speculatief. In het verleden is maar al te vaak gebleken, dat zij geneigd zijn zich te laten beïnvloeden door hoge vrachttarieven van een gegeven ogenblik en dan schepen gaan bestellen in de ijdele verwachting dat die tarieven wel hoog zullen blijven. In werkelijkheid is het echter zó, dat over langere perioden gezien de vrachtprijzen voor (tank)schepen eerder te laag zijn dan te hoog. Het is dit ietwat overdreven enthousiasme van de onafhankelijke reders dat hen zelf in de huidige benarde positie heeft gebracht.

Inderdaad! Enkele, door ervaring wijs geworden reders — Noorwegen is hiervan een typisch voorbeeld, maar ook hier te lande zijn gunstige uitzonderingen — hebben hun vloot slechts uitgebreid indien zij tegelijkertijd lonend emplooi voor een aantal jaren konden regelen. Deze gulden regel is echter allerminst op grote schaal toegepast en thans zit men met een surplus aan tonnage, dat elke hoop op verbetering van het vrachtenpeil in de nabije toekomst ten enen male illusoir maakt. Tenzij...

Tenzij op grote schaal, ongeacht de daling der schrootprijzen resoluut tot sloop der oudere, niet langer economische schepen wordt overgegaan en speculatieve bouwcontracten worden geannuleerd. Men zal daarbij de aan de betreffende werven te betalen schadevergoeding en de onvermijdelijke ontwrichting van de bouwprogramma's der werven op de koop toe moeten nemen.

Rotterdam.

C. VERMEY.

Blijf bij — Lees „E.-S.B.”!

Schrijvers geven allereerst enkele cijfers over het elektriciteitsverbruik in West-Europa, gesplitst naar afnemersgroepen. Daaruit blijkt, dat op korte termijn — tot 1962 — geen grote wijzigingen worden verwacht in de verdeling van het totale verbruik van elektrische energie over de verschillende afnemersgroepen. Vervolgens wordt door middel van grafische voorstellingen een beeld gegeven van de verwachte groei — tot 1975 — van het elektriciteitsverbruik in de O.E.E.S.-landen en van de toeneming van het daarvoor benodigde productievermogen, dit laatste globaal gesplitst naar de aard van de energiedragers. Ten slotte gaan schrijvers in op het zowel technisch als financieel-economisch moeilijke vraagstuk van de inpassing van de atoomenergie in het bestaande schema van de elektriciteitsopwekking. Gezien het grote sociaal-economische en politieke belang van de energievoorziening als geheel achten schrijvers het gerdan alles in het werk te stellen om een onbedreigde energievoorziening voor de toekomst te verzekeren.

De elektriciteits- voorziening van West-Europa (II)

Het Westeuropese elektriciteitsverbruik.

De verdeling van het totale verbruik van elektrische energie over de verschillende afnemersgroepen is een interessant gegeven. In onderstaande tabel vindt men enkele cijfers.

*Elektriciteitsverbruik in West-Europa (17 O.E.E.S.-landen)
(gesplitst naar afnemersgroepen)*

	Raming 1957		Raming 1962		Jaar- lijkse toe- neming in pCt.
	GWh	GWh in pCt. van totaal	GWh	GWh in pCt. van totaal	
Industriële verbruikers.....	240.386	65,0	341.983	64,4	7,3
Elektrische tractie	14.815	4,0	19.597	3,7	5,8
Openbare verlichting	4.902	1,3	8.041	1,5	10,4
Huishoudelijk verbruik	72.962	19,8	104.934	19,8	7,5
Kleinambacht en handel ...	25.209	6,8	38.058	7,2	8,6
Landbouw	4.751	1,3	8.433	1,6	12,2
Diversen	6.814	1,8	9.646	1,8	7,2
Totaal	369.839	100,0	530.692	100,0	7,5

Bron: „The electricity supply industry in Europe 1957-1975”, april 1958.

In de onderlinge verdeling worden, zoals uit deze tabel blijkt, in de komende vijf jaren geen grote wijzigingen verwacht, zij het, dat het verbruik voor land- en tuinbouw en dat ten behoeve van de openbare verlichting een grotere toeneming zullen vertonen dan de algemeen gemiddelde stijging van $7\frac{1}{2}$ pCt.

In het vorige artikel¹⁾ is, aan de hand van recente publikaties op dit gebied, getracht enig inzicht te geven in de Westeuropese elektriciteitsvoorziening. Tevens hebben wij gewezen op enkele ontwikkelingen, die op korte termijn (tot 1962) kunnen worden verwacht. Daarbij is vooral aandacht geschonken aan de grote toeneming van het verbruik van elektrische energie, gezien ook in het kader van de eveneens sterk stijgende algemene energievoorziening. Wij hebben tevens kunnen constateren, dat het aandeel, dat de elektriciteit in het totale energieverbruik inneemt, steeds groter zal worden. De mechanisering van

de industrie en de thans aan de gang zijnde automatisering zijn in grote mate afhankelijk van de bron elektriciteit. Ook bij het transport (elektrische tractie) en in de land- en tuinbouw, alsmede in de huishouding, wordt elektriciteit meer en meer toegepast.

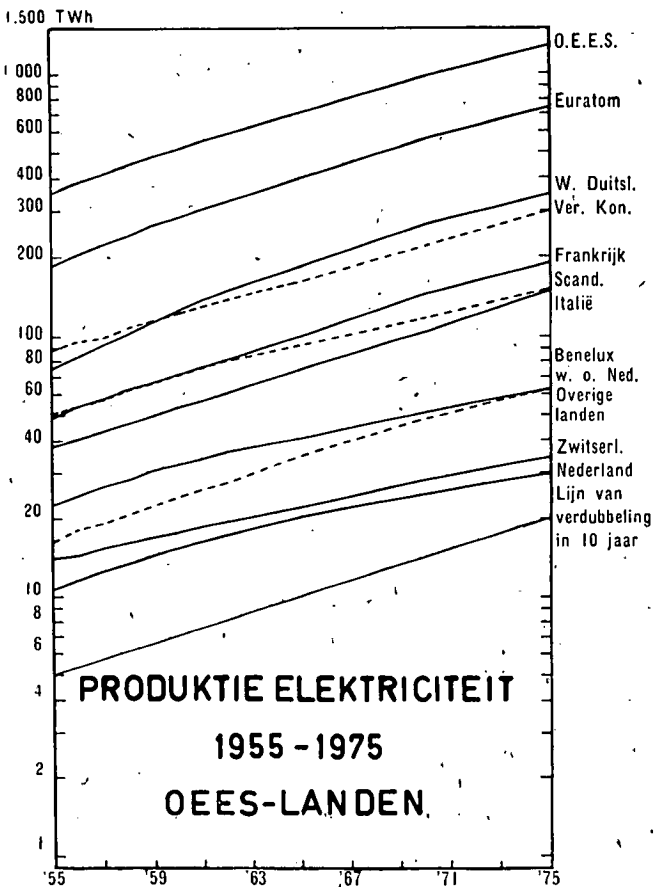
In de economie van een land is de elektriciteitsvoorziening een factor van betekenis en is deze te beschouwen als één der knelpunten voor de welvaartsontwikkeling. Het is genoegzaam bekend, dat gedurende de laatste jaren de grote toeneming van het energieverbruik onbehagen heeft gewekt bij degenen, die zich thans verantwoordelijk weten voor een ongestoorde energielevering in de toekomst. Ramingen op langere termijn (tot 1975 of nóg verder in de toekomst) hebben aangetoond, dat zonder de toepassing van de kernenergie voor elektriciteitsopwekking aan de groeiende energiebehoefte niet zal kunnen worden voldaan dan ten koste van de snelle uitputting der thans bekende aanwezige voorraden, terwijl bovendien de economische onafhankelijkheid (gedwongen export ten behoeve van geweldige kolenimporten) en de politieke veiligheid (olie uit het Midden-Oosten) van Europa in het geding zijn.

Dit probleem was echter één à twee jaar geleden, in de periode van hoogconjunctuur met haar grote vraag naar brandstof, ook in de vorm van kolen, en in de dagen van Suez, actueler dan thans. Dit houdt vooral verband met de hedendaagse afzetmoeilijkheden van de Westeuropese mijnen en de als gevolg daarvan zeer grote kolenvoorraden. Men mag echter niet uit het oog verliezen, dat deze moeilijkheden, naar onze mening althans, het gevolg zijn van incidentele oorzaken, zoals de betrekkelijk zachte winters van de laatste twee jaren, de gunstige hydrauliteit in de waterkrachtgebieden, de langlopende importovereenkomsten en de lichte recessie, die de economie van West-Europa heeft moeten doormaken. Kenmerkend zijn in dit verband wel de opmerkingen betreffende de mindere urgentie van het Nederlandse kernenergieprogramma van de heer Mr. C. L. W. Fock, voorzitter van de Nederlandse commissie voor atoomenergie, op de tweede internationale conferentie der Verenigde Naties te Genève in september van 1958. Wij menen te mogen stellen, dat de problemen, die ten aanzien van de energievoorziening van Europa in

¹⁾ Zie „E.-S.B.” van 11 februari 1959.

de desbetreffende rapporten zijn gesteld, nog niets van hun ernst hebben ingeboet en dat een grote waakzaamheid op het gebied van de energiehuishouding geboden blijft.

FIGUUR 1.

De bijgevoegde grafische voorstellingen geven een beeld van de verwachte groei (tot 1975) van het elektriciteitsverbruik in de O.E.E.S.-landen (figuur 1) en van de toename van het daarvoor benodigde productievermogen (figuur 2); dit laatst globaal gesplitst naar de aard van de energiedragers (fossiele brandstof, waterkracht en splijtstoffen). Voor deze splitsing is gebruik gemaakt van de verwachtingen, neergelegd in het meergenoemde rapport van de O.E.E.S. van april 1958, die, wat de splijtstoffen betreft, zo goed mogelijk aansluiten bij de kernenergieprogramma's, ontwikkeld in de verschillende landen. In het volgende zal blijken, dat voor deze plannen op lange termijn een grote mate van onzekerheid bestaat.

Klassieke elektriciteit versus kernelektriciteit.

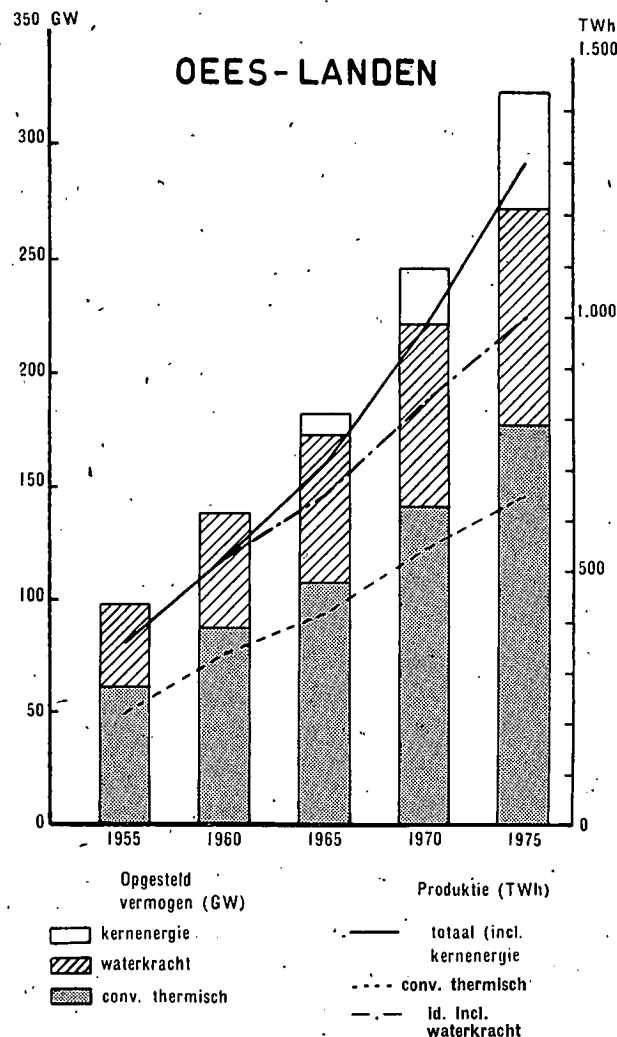
De inpassing van de atoomenergie in het bestaande schema van de elektriciteitsopwekking is, zowel technisch als financieel-economisch, geen eenvoudige zaak. In de eerstkomende jaren zullen zowel de sterke drang om ten slotte tot een stabilisering van de import van kolen en olie te komen, alsook de noodzaak van het opdoen van ervaringen met atoomcentrales de voornaamste drijfveren zijn voor de snelle invoering van elektriciteitsproductie door middel van kernenergie. Wij hebben echter in Europa ook te maken met enige min of meer onvermijdelijke energiebronnen, zoals laagwaardige kolen, hoogoven- en cokesgas, alsook bruinkolen, die uitermate geschikt zijn voor elektriciteitsopwekking op de plaats van hun ontstaan. De elektriciteit, opgewekt met behulp van deze energiedragers,

maakt op het ogenblik ongeveer de helft uit van de totale hoeveelheid geproduceerde thermische elektriciteit (zie tabel 1 in het vorige artikel).

In nieuw op te stellen elektriciteitscentrales zal de atoomenergie nu in de eerste plaats moeten dienen voor de vervanging van de thermische energie, verkregen uit in hoofdzaak geïmporteerde hoogwaardige bronnen (steenkolen en stookolie). Er moet bovendien rekening worden gehouden met de beschikbare hoeveelheden laagwaardige brandstoffen, alsmede met het bestaande en nog te creëren waterkrachtvermogen, al of niet voorzien van spaarbekkenpompinstallaties. Een voorname factor is ook de bezettingsgraad (gemeten naar het aantal bedrijfsuren per jaar van het opgestelde vermogen), die aan de verschillende categorieën moet worden toegedacht en functioneel is verbonden met een andere, alleszins belangrijke factor, nl. de kostprijs van de elektriciteit.

Kernenergiecentrales zullen, uit economisch standpunt bezien, voornamelijk een hoge bezettingsgraad (6.000 à 7.000 bedrijfsuren) moeten hebben, wil men tot een enigszins aanvaardbare prijs per kWh komen. Daaruit volgt, dat bij het probleem van de invoering van kernenergie in de toekomst niet alleen de kwantiteit een rol speelt, doch dat ook de wijze van bedrijfsvoering, d.w.z. dat of grondlastbedrijf of piekbedrijf moet worden toegepast, van invloed is. En aangezien de intensiteit van de grondlast min of meer wordt bepaald — en daardoor beperkt — door de grootte van de nachtbelasting, die momenteel voor ver-

FIGUUR 2

schillende landen van Europa niet meer dan 30 pCt. van de maximale (= piek) belasting bedraagt, staat het nog lang niet vast, op welke wijze het kernenergieprogramma verder zal verlopen, wanneer éénmaal een belangrijk percentage (bijv. 20 à 25 pCt.) van de totale elektriciteitsproductie zal zijn vervangen door voortbrenging in kern-energiecentrales.

Een van de meest recente schattingen voor de kostprijs van kernelektriciteit, in vergelijking tot die van de klassieke elektriciteit, is de volgende:

Klassieke elektriciteit (moderne grote centrale, gestookt met geïmporteerde brandstof)	9 - 11 mills/kWh
Kernelektriciteit (in een centrale met hoge bedrijfstijd)	10 - 14 mills/kWh

(1 mill = \$ 1/1000 = 1/1000 E.B.U.-eenheid).

Uit deze cijfers blijkt, dat thans reeds, onder bepaalde voorwaarden, een elkaar benaderen van de beide kostprijzen mogelijk wordt geacht. Het is wellicht niet al te optimistisch te verwachten, dat de specifieke kosten van de kernelektriciteit meer en meer zullen dalen, waardoor dus concurrentie met de conventioneel thermische elektriciteit in de toekomst mogelijk wordt.

De vreedzame toepassing van de kernenergie, waar het betreft de opwekking van elektriciteit, is haar opmars begonnen. In het Westeuropese gebied is de atoomcentrale te Calder Hall in het Verenigd Koninkrijk nu reeds enige tijd in bedrijf, al moet hierbij worden aangetekend, dat dit bedrijf is gericht op de gecombineerde productie van plutonium en elektriciteit. Wanneer, zoals in de aanvankelijke ramingen is ondersteld (zie figuur 2), aan het einde van 1975 in Europa een opgesteld kernvermogen van ca. 50 GW of ruim 20 pCt. van het dan geïnstalleerde thermische vermogen beschikbaar zal zijn, waarmede naar verwachting een jaarproductie van 250 à 300 mrd. kWh of ca. 30 pCt. van de totale thermische productie zal kunnen worden bereikt, zal hierdoor een besparing zijn verkregen van rond 100 mln. ton equivalent van hoogwaardige brandstof. Dit komt overeen met ongeveer een twaalfde of ca. 8 pCt. van het totale geschatte energieverbruik ad 1.200 mln. ton steenkool-equivalent in dat jaar. Aangezien het invoerkwantum in ditzelfde jaar (1975) wordt begroot op 400 à 500 mln. ton steenkool-equivalent (thans ca. 150 mln. ton!), volgt hieruit, dat de genoemde hoeveelheid van ca. 100 mln. ton steenkool-equivalent slechts een vijfde uitmaakt van de totale invoerbehoefte zonder gebruik van kernenergie.

Wanneer men daarbij in het bijzonder tevens denkt aan ten eerste de grootte van de kapitaalsuitgaven, die zullen zijn gemoeid met de bouw van te vervangen en nieuw op te stellen elektriciteitsproductiemiddelen (hydraulisch, conventioneel-thermisch en kernenergetisch) en ten tweede aan de groeiende deviezenbehoefte ten behoeve van de noodzakelijke import van hoogwaardige brandstoffen, dan blijkt hieruit wel, dat, uitgaande van de geraamde cijfers, behalve de technische problemen, ook enorme moeilijkheden zullen zijn te verwachten ten aanzien van de financiering van de energiebehoeften in de komende 15 à 20 jaren.

Conclusie.

Het alarm, dat enige jaren geleden werd geslagen met betrekking tot de energievoorziening in de wereld en in het bijzonder ook voor die in het Westeuropese areaal, geldt thans nog evenzeer als destijds. Gezien het grote

sociaal-economische en politieke belang van de energievoorziening als geheel, zal het geraden zijn dit geluid niet te laten verstommen en alles in het werk te stellen om een onbedreigde energievoorziening voor de toekomst te verzekeren.

Rotterdam.

H. J. VALK.
G. HELDERS.

AANTEKENING

Denen over reclamefilms

Het Deense Gallup Instituut heeft onlangs een onderzoek ingesteld naar het bioscoopbezoek in Denemarken. In aansluiting hierop stelde het de bioscoopgangers de volgende vraag: „In de meeste bioscopen worden reclameplaatjes of reclamefilms vertoond vóór de hoofdfilm. Bent u er voor of er tegen, dat bioscopen reclameplaatjes of reclamefilms geven?”

Uit de antwoorden op deze vraag bleek, dat 40 pCt. der ondervraagden vóór het vertonen van plaatjes was en 20 pCt. er tegen. Voor de reclamefilms waren de percentages der vóór- en tegenstanders resp. 53 en 14. Het percentage der ondervraagden die het „om het even” was is opvallend groot. In onderstaande tabel is een verdeling der ondervraagden naar leeftijd en woonmilieu gegeven.

(In procenten)

	reclameplaatjes				reclamefilm			
	voor	tegen	gelijk	geen mening	voor	tegen	gelijk	geen mening
totaal	41	20	37	2	53	14	31	2
18-34 jaar	46	18	36	0	59	11	29	2
35-49 jaar	40	21	37	2	53	16	29	4
50 en ouder	39	21	37	3	48	14	34	1
hoofdstad	46	21	31	2	67	10	22	3
prov. plaats	47	20	32	1	54	15	28	3
platteland	34	19	45	2	41	16	40	3

De jongeren blijken de bioscoopreclame meer op prijs te stellen dan de ouderen, terwijl in de hoofdstad Kopenhagen meer voorstanders worden gevonden dan in de provinciesteden en op het platteland. Dat de jongeren zich in relatief grotere getale voor bioscoopreclame uitspreken, vindt wellicht zijn verklaring in het feit, dat zij aan deze reclamevorm gewend zijn doordat zij van hun eerste bioscoopbezoek af niet anders hebben gezien. De ouderen herinneren zich vermoedelijk de tijd, dat een bioscoop alleen werd bezocht om een meer of minder goede film te zien en niet om tevens chocolade of ijs te eten dan wel te worden aangespoord een of ander artikel aan te schaffen.

Zowel voor- als tegenstanders van de reclamefilm werd gevraagd hun antwoord te motiveren. De gegeven motiveringen volgen in het overzicht op blz. 136.

Het blijkt, dat ruim 80 pCt. der voorstanders waardering heeft voor de reclamefilms als zodanig, hetzij omdat deze onderhoudend, interessant, filmisch goed, dan wel een goede bron van informatie, of een goede vorm van reclame worden geacht. Van de overigen behoort 7 pCt. tot hetgeen wij de „indirecte” voorstanders zouden willen noemen; zij immers zijn er vóór om redenen, die niet de film zelf betreffen. Zij vinden hun pendant in een procentueel ongeveer even grote groep der tegenstanders, die niet zozeer tegen de reclame zelf ageert, dan wel tegen reclame in het algemeen, omdat zij de produkten duurder zou maken.

Waarom vóór		Waarom tegen	
in pCt. van het aantal voorstanders		in pCt. van het aantal tegenstanders	
de reclamefilm is onderhoudend	45	reclamefilms zijn vermoeiend en vervelend	28
de reclamefilm verschaft goede informatie	17	„we gaan niet naar de bischoop om reclame te zien”	19
de reclamefilm is hoogst interessant	10	liever een langere speelfilm	14
de reclamefilm is filmisch zeer goed	5	er wordt al te veel reclame gemaakt	7
de reclamefilm is een goede vorm van reclame	5	reclame maakt de produkten duurder	7
de reclamefilm maakt het wachten korter	3	reclamefilms zijn slecht	6
de reclamefilm is beter dan reclameplaatjes	2	overige redenen	15
de reclamefilm maakt het mogelijk te laat te komen	2		
overige antwoorden	5	geen mening	4
geen mening	6		
	100		100

Wellicht heeft deze groep een of andere vorm van economische opleiding genoten.

Rotterdam.

H. H. HORSTING.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

In de nauwelijks anderhalve maand die van 1959 is verstreken, hebben de geldmarkttarieven reeds een geduchte daling ondergaan. Zo is het openmarkt-disconto voor driemaandsschatkistpapier met ruim $\frac{1}{2}$ pCt. gedaald tot $1\frac{3}{4}$ pCt., en het rendement op 2- en 5-jaarsschatkistbiljetten met resp. $\frac{1}{2}$ en $\frac{1}{4}$ pCt.

De fundamentele oorzaak van de geldmarkttruimte en de dalende rentetarieven is gelegen in de aanhoudende stijging van de goud- en deviezenreserves van De Nederlandsche Bank. Deze deviezenaanwas hangt op zijn beurt samen met de ontwikkeling van de handelsbalans (de eerste maand van het nieuwe jaar bracht een tekort dat slechts de helft van dat van vorig jaar januari bedraagt, t.w. f. 90 mln.); en voorts met de verkoop van effecten naar het buitenland. Aan laatstgenoemde factor wordt algemeen een grote betekenis toegekend, zo algemeen, dat de hiermee in verband staande problemen in de jaarvergaderingen van zowel Amsterdamsche als Rotterdamsche Bank onderwerp van gesprek uitmaakten. In hoeverre aan de effectenuitverkoop een te grote betekenis wordt toegekend is het geheim van de Oude Turfmarkt, dat waarschijnlijk eerst met de publikatie van het jaarverslag over 1958 onthuld zal worden.

Op 16 februari vindt de storting plaats van bijna f. 400 mln. in verband met de jongste staatslening. Het ziet er niet naar uit dat deze storting tot merkbare spanningen zal leiden. Op 9 februari bedroeg het saldo van de banken f. 750 mln., ruim f. 200 mln. boven het verplichte saldo. Men verwacht niet dat van de mogelijkheid om de storting met kortlopend schatkistpapier te verrichten, op grote schaal gebruik zal worden gemaakt. Voor elke dag resterende looptijd berekent de Minister van Financiën nl. 2 pCt. rente, en dit is meer dan de banken momenteel met hun contante middelen kunnen maken. Overigens kan men zich afvragen wat de Staat, die 9 februari eveneens een saldo bij de Bank had van ca. f. 750 mln., momenteel met deze middelen moet doen.

De portefeuille schatkistpapier van De Nederlandsche Bank is in de week eindigend 9 februari met f. 16 mln. gedaald; waarschijnlijk betreft het hier het restant van het

ultimo juni vervallend papier dat van de Staat is verkregen in verband met de consolidatie van de vordering op Argentinië. De Bank beschikt thans nog slechts over f. 125 mln. papier dat in december jl. van Koninklijke werd overgenomen. Binnenkort zal dit door de Staat moeten worden afgelost.

De toeneming van de goudvoorraad met f. 30 mln. die in de verslagweek heeft plaats gevonden, wordt aan de eerste afrekening in E.M.O.-verband toegeschreven. Uit het Europese Fonds zijn de eerste kredieten verstrekt, nl. aan Griekenland en Turkije, welke landen het prompt eens zijn geworden over Cyprus.

De kapitaalmarkt.

De afbakening tussen geld- en kapitaalmarkt is een tamelijk willekeurige; nu de geldmarkt gekenmerkt wordt door een overvloed aan middelen in verhouding tot de beschikbare beleggingsobjecten met een korte looptijd, kan het haast niet anders, of dit komt ook op de kapitaalmarkt tot uitdrukking. De geldmarkt middelen lopen dan over naar de kapitaalmarkt, waardoor het gevaar dreigt dat investeringen met kortlopende middelen worden gefinancierd.

Het is interessant vast te stellen dat de rente die men thans op 2-, 3- en 5-jaarsbiljetten kan maken, beneden de maximum-rente ligt die de gemeenten voor leningen met deze looptijd mogen betalen. Het is m.a.w. voor de geldgevers uit een oogpunt van rentabiliteit aantrekkelijker om op rentegamma-voorwaarden voor middellange termijn aan de gemeenten te lenen dan bij de Agent schatkistbiljetten te kopen. Men is ook geneigd om aan de geldmarkttruimte te denken bij het bericht dat de Provinciale Zeeuwse Elektriciteits Maatschappij ertoe is overgegaan een in 1952 uitgegeven 20-jarige lening vervroegd af te lossen.

De aandelenmarkt heeft deze week een reactie te zien gegeven. In de internationale sector moesten vooral aandelen Koninklijke het ontgelden — waarschijnlijk op de berichten inzake olieprijsverlagingen — alsmede de aandelen A.K.U., welke onderneming er in Nederland een Amerikaanse collega verkrijgt, in de vorm van een vestiging van Du Pont de Nemours, één van de vele Amerikaanse ondernemingen die zich tijdig achter de E.E.G.-tariefmuur wil verschansen.

Op de emissiemarkt vonden in de verslagweek tal van emissies en introducties hun beslag, w.o. de vele malen overtekende premielening Zuid-Holland.

In het jaar 1958 is er voor ruim f. 4.100 mln. aan nieuwe verzekeringen geproduceerd, tegen f. 3.933 mln. in 1957. Van deze produktie kwam ca. f. 15 mln. voor rekening van één van onze jonge twijgen aan de verzekeringstak, De Waerdije, welke maatschappij uitsluitend in aandelen Robeco belegt. De ontvangsten aan premien en koopsommen zijn dit jaar niet gestegen t.o.v. 1957. Kennelijk loopt het met de inflatie-angst onder de Nederlandse verzekeringslustigen niet zo'n vaart.

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. (1953 = 100)	2 jan. 1959	6 febr. 1959	13 febr. 1959
Algemeen		255	265	259
Internat. concerns		375	384	373
Industrie		174	186	184
Scheepvaart		151	154	149
Banken		138	149	149
Indon. aand.		103	119	118
Aandelen				
Kon. Petroleum		f. 183.20	f. 176.20	f. 168.30
Unilever		452	474½	463½
Philips		493%	519½	517%
A.K.U.		262	296½	286½

	2 jan. 1959	6 febr. 1959	13 febr. 1959
Kon. N. Hoogovens	341	349	355
Van Gelder Zn.	193	223	222½
H.A.L.	158½	165½	160
Amsterd. Bank	253½	270	258½*
H.V.A.	131½	150½	141½
Staatsfondsen			
2½ pCt. N.W.S.	59¾	61¾	62
3½ pCt. 1947	90 ^{1/16}	92 ^{9/32}	92 ^{1/16}
3½ pCt. 1955 I	87½	90	90½
3 pCt. Grootboek 1946	88¾	90¼	90½
3 pCt. Dollarlening	90¼	91½	91¾
Diverse obligaties			
3½ pCt. Gem. Rotterdam 1937 VI	90¾	93	92
3½ pCt. Bk.v.Ned.Gem.1954 II/III	81 ^{1/16}	85¾	85¾
3½ pCt. Nederl. Spoorwegen	89	92¾	91½
3½ pCt. Philips 1948	95	95 ^{1/16}	94½
3½ pCt. Westl. Hyp. Bank	83½	85¾	86
6 pCt. Nat. Woningb.len. 1957	110	112 ^{1/16}	111¾
New York			
Aandelenkoersgemiddelde Dow Jones Industrials	588	582	588
*) ex dividend			

M. P. GANS.

RECENTE PUBLIKATIES

European Productivity Agency: Control of diseases in cattle and sheep at pasture.

Dit rapport bevat de resultaten van een onderzoek naar de mogelijkheden tot bestrijding van ziekten van vee en schapen in de weide. Het is bedoeld als bron van informatie voor degenen, die met ziektebestrijding, veeteelt en verbetering der voederproductie te maken hebben.

European Productivity Agency: Farm management; manual on the preparation of national and regional handbooks for use in farm management advisory work. Parijs, juni 1958, 154 blz., \$ 2,00, Fr. frs. 650.

In de meeste landen zijn de verschillende wijzen waarop de landbouw wordt uitgeoefend, de technische scholing en de praktische ervaring der boeren niet voldoende om een financieel resultaat op te leveren, dat de boer een redelijke levensstandaard waarborgt. Onder de huidige omstandigheden is het moeilijk, zo niet onmogelijk, dit doel te bereiken tenzij scholing en ervaring worden gecombineerd met efficiënt beheer. Dit rapport heeft ten doel te dienen als handleiding voor de ontwikkeling van „farm management” handboeken.

State of the Union; economic, financial and statistical yearbook for the Union of South Africa, 1958. Culemborg Publishers, Cape Town, 452 blz.

E. C. Banfield and L. F. Banfield: The moral basis of a backward society. A sociological analysis of a village in southern Italy. Free Press, Illinois 1958, 204 blz., f. 17,30.

L. H. Clark: Consumer behavior; research on consumer reactions. Harper Brothers Ltd., New York 1958, 472 blz., f. 28,15.

L. Lefebvre: Allocation in space. Production, transport and industrial location. (Contributions to economic analysis XIV). North-Holland Publishing Company, Amsterdam 1958, 147 blz., f. 17.

R. Marris: Economic Arithmetic. MacMillan & Co., London, 1958, 334 blz., f. 16,80.

N. K. Reinfeld and R. W. Vogel: Mathematical Programming. Prentice Hall, Englewood Cliffs 1958, 282 blz., f. 37,90. Intended to furnish insight into problems of management in industry as well as provide a fuller understanding of linear programming.

A. J. M. Rooswinkel: Statistiek van A—Z. Vademecum voor Bedrijfspraktijk en studie. Met een voorwoord van Dr. J. G. Stridiron. W. de Haan N.V., Zeist 1958, 231 blz., f. 15,90.

Statistiek van de scheepvaartbeweging in Nederland 1957. Een statistische analyse van de vaart door het Delta-gebied. Centraal Bureau voor de Statistiek. W. de Haan N.V., Zeist 1958, 66 blz., f. 5,95.

F. F. Stephan and Ph. J. McCarthy: Sampling opinions; an analysis of survey procedure. Wiley Bookpublishing Company Ltd., New York 1958, 472 blz., f. 50,50.

GOUVERNEMENT

VAN NEDERLANDS-NIEUW-GUINEA

vraagt

Jonge Academicici

voor de bestuursdienst. Aanvangssalaris f. 710,— vermeerderd met toelagen. Uitzending op een hoger salaris is mogelijk, indien over praktische ervaring wordt beschikt. Voorzieningen inzake ziektekosten, buitenlands verlof en pensioen. Sollicitaties onder letter BB te richten aan het Ministerie van Zaken Overzee, Plein 1, 's-Gravenhage.

Het Bestuur van de

N.V. P. F. van Vlissingen & Co's
Katoenfabrieken

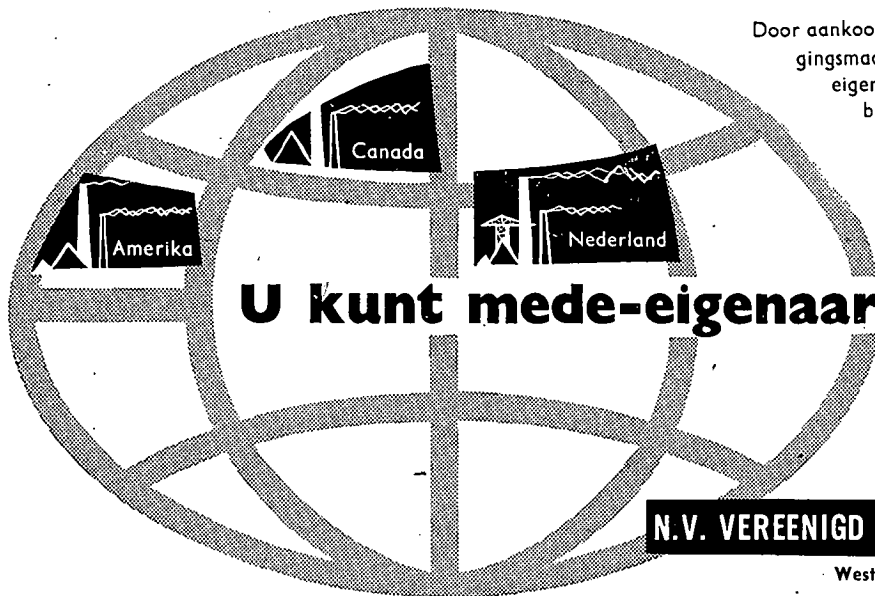
TE HELMOND

wenst over te gaan tot het aanstellen van

 een directeur

die zich in het bijzonder zal bezighouden met de financieel-economische en organisatorische aspecten van de ondernemerstaak.

Candidaten die menen over ruime ervaring op dit gebied te beschikken, worden verzocht hun schriftelijke sollicitaties te richten aan het Bestuur van bovengenoemde vennootschap, Postbox 21 te Helmond.

U kunt mede-eigenaar worden

Door aankoop van aandelen van onze beleggingsmaatschappij kunt ook U mede-eigenaar worden van een deskundig beheerd omvangrijk vermogen, opgebouwd uit aandelen van ruim 100 zorgvuldig geselecteerde Nederlandse, Amerikaanse en Canadese ondernemingen.

Vraagt inlichtingen bij Uw
bankier of Uw commissair
in effecten of bij de

N.V. VEREENIGD BEZIT VAN 1894

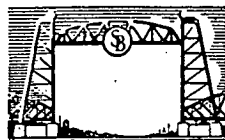
Westersingel 84 - Rotterdam

BANDEN JAARGANG 1958

Elke dag komen er nog kaarten binnen van abonnees, die een band voor de jaargang 1958 bestellen. Wij konden daarom nog niet met de fabricage beginnen. Teneinde de abonnees, die in december en januari reeds bestelden, niet te duperen, moeten we thans een sluitingsdatum gaan vaststellen. Wij verzoeken de abonnees, die gaarne over een band beschikken, doch de bestelkaart niet verzonden, thans hiervan opgave te doen aan de

**N.V. Koninkl. Nederlandsche Boekdrukkerij
H. A. M. ROELANTS
LANGE HAVEN 141, SCHIEDAM**

Bestellingen, na 21 februari a.s. ontvangen, kunnen niet meer worden uitgevoerd.

N.V. SLAVENBURG'S BANK

Gevestigd te Rotterdam

VOOR ALUW BANK-, EFFECTEN- EN ASSURANTIEZAKEN

Econ. candidaat 30 jaar

vooropleiding 5-jarige H.B.S.-B
i.b.v. praktijkdiploma's
Boekhouden en Eng. Handelscorr.

zoekt passende werkkring

Br. onder nr. E.-S.B. 5-1, Postbus 42, Schiedam

vacatures

Bij de HOOFDDIRECTIE FINANCIËLE EN ECONOMISCHE ZAKEN
VAN HET STAATSBEDRIJF DER PTT bestaat in verscheidene staf- en
uitvoerende functies plaatsingsmogelijkheid voor

bedrijfseconomen

en

accountants

met grondige ervaring;

leeftijd tot maximaal 50 jaar;

salaris overeenkomstig ervaring en voorpraktijk.

Schriftelijke sollicitaties te richten aan de hoofddirecteur
Financiële en Economische Zaken, Centrale Directie der PTT,
Kortenaerkade 12 te 's Gravenhage.

ADVERTEREN

kost geld

*

NIET adverteren

kost veel

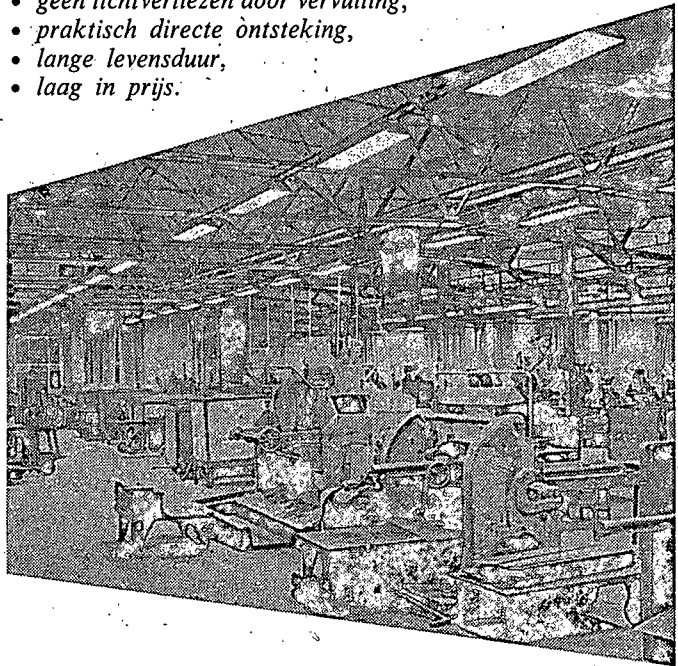
meer geld

!

*PHILIPS „TL” MF
de fluoresciënlamp
met louter voordelen:*

- starterloos,
- hoge, constante lichtstroom,
- maximale bedrijfszekerheid,
- geen lichtverliezen door vervuiling,
- praktisch directe ontsteking,
- lange levensduur,
- laag in prijs.

**PHILIPS
„TL” MF**

Starterloze Fluoresciënlampen

Grotere bedrijfszekerheid

Geen invloed van vervuiling

De voortreffelijke eigenschappen van de „TL” M starterloze fluoresciënlamp en de „TL” F fluoresciënlamp met inwendige reflectielaag zijn thans in één lamp gecombineerd: „TL” MF. Het resultaat: een starterloze lamp „boordevol” eigenschappen, die beslissend zijn voor een voordelige exploitatie. Starterloze schakeling, waardoor maximale bedrijfszekerheid; inwendige reflectielaag waardoor stof en vuil praktisch geen invloed hebben op de verlichtingssterkte. Hierbij kunt u de talrijke „normale” TL-voordelen (sterk verhoogde lichtstroom) optellen. Een economische, verantwoorde verlichtingsinstallatie met ongekend gunstig rendement is thans ook voor *uw* bedrijf bereikbaar!

PHILIPS „TL” MF

voor permanent hóg rendement

Le Penseur

Rodin

De wondere associatie van denkende mens
en dienstbare machine verwezenlijkt door

ponskaartenmachines
electronische rekenmachines
rekencentrum

ADMINISTRATIE- EN STATISTIEK-
MACHINE MIJ., N.V. AMSTERDAM

